

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosionomi

Merja Heiskanen, Tytti Pohjamo ja Jessi Sahlberg

**”Nyt saa pöytäliinat likaantua!”
Sosiokulttuurinen vanhustyö ja Armas-festivaali**

Opinnäytetyö 2018

Tiivistelmä

Merja Heiskanen, Tytti Pohjamo ja Jessi Sahlberg

”Nyt saa pöytäliinat likaantua!” Sosiokulttuurinen vanhustyö ja Armas-festivaali

58 sivua, 3 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosionomi

Opinnäytetyö 2018

Ohjaajat: yliopettaja Tuija Nummela, Saimaan ammattikorkeakoulu, yliopettaja

Tarja Tapio, Saimaan ammattikorkeakoulu, projektipäällikkö Päivimaria Seppänen, Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom

Tämä opinnäytetyö oli toiminnallinen kehittämistyö, jonka tarkoitus oli järjestää ikääntyville suunnattu taide- ja kulttuuritapahtuma Armas-festivaali Lappeenrannassa sekä kartoittaa minkälaisia taide- ja kulttuuripalveluita ikäihmisille oli saatavilla Lappeenrannan alueella. Tavoitteemme oli tuoda sosiokulttuurisia menetelmiä tapahtuman kautta ikäihmisten arkeen ja edistää sosiokulttuurista vanhustyötä omien pajojen ja Armas-festivaalin kautta. Tavoitteena oli myös tuottaa kehittämisehdotuksia seuraavalle tapahtumalle. Armas-festivaalin tilaaja ja yhteistyökumppani oli Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom.

Sosiokulttuurinen vanhustyö ja tutkimustieto taiteen ja kulttuurin vaikutuksista valikoituivat teoriaperustaksi opinnäytetyölle. Sosiokulttuurisuutta lähestytään soveltavan taiteen kautta. Omien taidelähtöisten pajojen suunnittelu ja ohjaus Armas-festivaalille antoivat meille tietoa ja kokemusta myös oman ammatillisuuden kehittämiseen sosiokulttuurisessa vanhustyössä. Tutkimustietoa opinnäytetyöhön kerättiin kyselyn ja havainnoinnin kautta.

Kulttuurihyvinvointi on yksi ikäihmisen elämän merkityksellisyyden tärkeä tekijä. Kulttuurihyvinvointi kuuluu kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen ja hyvinvointiin. Tämä näkemys ja sen tärkeys vahvistui opinnäytetyöprosessin aikana. Palautekyselyllä kerättiin ikäihmisten kokemuksia kulttuuripalveluiden käyttäjinä sekä palveluihin osallistumisen mahdollistavista ja estävistä tekijöistä.

Asiasanat: sosiokulttuurinen vanhustyö, osallisuus, kulttuurihyvinvointi, soveltava taide, toiminnallinen kehittäminen

Abstract

Merja Heiskanen, Tytti Pohjamo ja Jessi Sahlberg

"Now let the tableclothes get dirty!" saa pöytäliinat likaantua!" –Socio-cultural work the elderly and the Armas-festival"

58 pages, 3 Appendices

Saimaa University of Applied Sciences

Bachelor's Social Services, Lappeenranta

Thesis 2018

Instructors: Principal Lecturer Ms. Tuija Nummela, Saimaa University of Applied Sciences, Principal Lecturer Ms. Tarja Tapio, Saimaa University of Applied Sciences and Project Manager Ms. Päivimaria Seppänen, Socom

Active participation of the elderly in social and cultural activities has been recognised as an important aspect of a fulfilling old age. This thesis study is a development project whose aim was to organise the ARMAS festival – a festival for seniors and elderly persons that celebrates creativity in aging – in Lappeenranta. Additionally, the study reviews art and cultural services offered to the elderly in the Lappeenranta area. Key objectives include bringing sociocultural approaches to everyday life of the elderly, promoting sociocultural methods via the ARMAS festival and workshops of our own design, and producing ideas for future development of the ARMAS festival. The work was commissioned by the Centre of Expertise on Social Welfare in South Karelia, Socom Ltd.

The theoretical basis for the thesis is socio-cultural work with seniors and elders. We study socio-cultural work through applied arts. By designing and instructing our own art-based workshops during Armas-festival we could improve our professionalism at socio-cultural work. The data was collected by questionnaire and observation.

Cultural wellbeing is an important matter in making life meaningful for elderly people. Cultural wellbeing is part of holistic understanding of human beings and their wellbeing. This view and its importance strengthened during the process of our thesis for which we collected elderly people's experiences as users of cultural services, and what they saw as obstacles or enabling factors in being able to participate in cultural activities.

Keywords: socio-cultural work with elderly, implication, cultural well-being and applied art

Sisälllys

1	Johdanto	5
2	Sosiokulttuurisen vanhustyön äärellä	6
2.1	Ikäihmiset ja aktiivinen ikääntyminen	7
2.2	ikääntyminen ja osallisuus	10
2.3	Kulttuurihyvinvoinnin merkitys ja sen mahdollistuminen	14
2.4	Sosiokulttuurinen lähestymistapa vanhustyössä	17
2.5	Taidetoiminnan mahdollisuudet ja haasteet	19
2.6	Taidetoiminnan käsitteitä	21
3	Armas-festivaali	22
3.1	Armas-festivaalin suunnittelun ja toteuttamisen vaiheet	23
3.2	Armas-festivaalin ohjelma ja kuvat	28
3.3	Omat taidepajat	34
3.4	Työpaja 1: Pensselit heilumaan	35
3.5	Työpaja 2: Liikunnallinen musiikkimatka Saharaan	38
3.6	Työpaja 3: Suomi kukkimaan!	42
4	Eettisyys, tulokset ja kehittämisehdotukset	45
4.1	Palautekyselyn tulokset	46
4.2	Kohtaamisen merkitys	48
4.3	Armas-festivaalin arviointi	49
5.	Lopuksi	51
	Kaaviot	54
	Lähteet	55

Liitteet

- Liite 1 Saatekirje
- Liite 2 Kyselylomake
- Liite 3 Armas-festivaalin ohjelmakalenteri

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen kehittämistyö, jonka teoreettinen viitekehys liittyy sosiokulttuuriseen vanhustyöhön. Opinnäytetyömme tarkoitus on sosiokulttuurisen vanhustyön menetelmien kehittäminen kuvaamalla ikäihmisten taide- ja kulttuuritapahtuma Armas-festivaalin suunnittelu ja toteutus Lappeenrannassa. Lisäksi suunnittelimme ja toteutimme jokainen Armas-festivaalille oman taideläh- töisen pajan, jossa käytimme soveltavan taiteen menetelmiä sosiokulttuurisen vanhustyön näkökulmasta. Tarkastelemme myös oman sosiokulttuurisen työt- teen kehittymistä festivaalin aikana.

Tavoitteenamme on kuvata Armas-festivaalin suunnitteluprosessi, arvioida sitä ikäihmisten parissa tehtävän sosiokulttuurisen työn näkökulmasta sekä tehdä pa- rannus- ja kehittämis ehdotuksia seuraavaa mahdollista Armas-festivaalia varten. Opinnäytetyön teoriaperustana on sosiokulttuurinen vanhustyö ja soveltavan tai- teen mahdollisuudet ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin ja osallisuuden toteutu- miseksi.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus liittyy Armas-festivaaliin, joka järjestettiin 1.– 15.10.2017. Tapahtuma oli osa Suomi 100 -juhlavuoden virallista ohjelmaa. Ta- pahtuman tarkoitus oli nostaa ikäihmiset esiin taiteen ja kulttuurin kokijoina ja te- kijöinä sekä tehdä ikääntymisen teemoja näkyväksi taiteen keinoin. Toteutimme Armas-festivaalin yhdessä Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socomin projektipäällikkö Päivimaria Seppäsen kanssa. Kohderyhmämme olivat kotona ja palveluasunnoissa asuvat ikäihmiset.

Armas-festivaalissa käytimme tiedonkeruumenetelminä havainnointia ja palaute- kyselyä, jolla keräsimme ikäihmisten kokemuksia kulttuuripalveluiden käyttäjinä sekä palveluihin osallistumisen mahdollistavista ja estävistä tekijöistä. Kyselyssä sai myös esittää näihin palveluihin liittyviä toiveita. Nämä menetelmät tuottivat sekä laadullista että määrällistä aineistoa. Tulosten perusteella loimme teoret- tista ja tiedollista pohjaa mahdollista seuraavaa Armas-festivaalia varten.

Taidetta ja kulttuuripalveluja voisi hyödyntää paljon enemmän ikääntyvien kanssa tehtävässä työssä. Taiteen ja kulttuurin vaikutuksista ikäihmisten hyvinvointiin ja

terveyteen on tehty lukuisia tutkimuksia ja julkaisuja ja niiden merkitys ikäihmisten hyvinvoinnille on huomattu ja tunnustettu myös päättäjätasolla. Hallituksen yksi kärkihankkeista vuosiksi 2016–2018 liittyy taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden parantamiseen ja näiden palvelujen vakiinnuttamiseen sosiaali- ja terveysalalla. Hallitusohjelman mukaan kulttuurin hyvinvoinnin vaikutukset pitäisi tunnistaa aiempaa paremmin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö.)

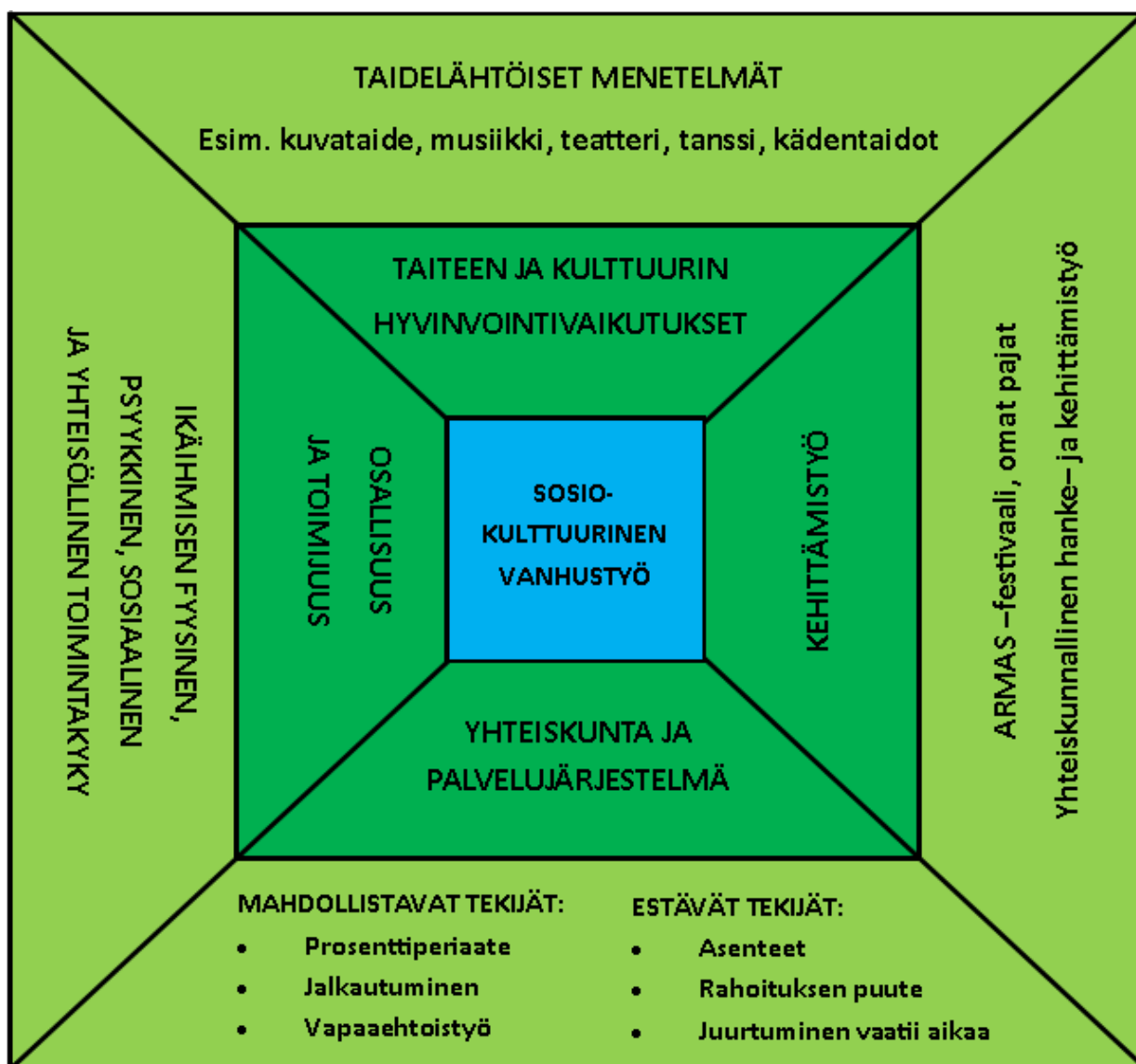
Useassa kunnassa tarjotaan monipuolisia kulttuuri- ja taidepalveluja erilaisille ryhmille. Toimintamallit ovat kuitenkin hyvin erilaisia ja jäävät usein lyhytikäisiksi rahoituksen tai hankkeen määräajan loputtua.

Meillä kaikilla tämän opinnäytetyön tekijöillä on kulttuurialan tutkinto ja olemme kiinnostuneita taiteen ja kulttuurin hyödyntämisestä sosiaalialalla. Armas -festivaalin tuottaminen antoi meille paljon tietoa ikäihmisille suunnatuista taide- ja kulttuuripalveluista, joita tarjoavat kaupungin lisäksi Eksote, kolmas sektori, kuten eläkeliitot ja järjestöt sekä yksityiset toimijat.

2 Sosiokulttuurisen vanhustyön äärellä

Tässä luvussa lähestymme ikäihmisten kanssa tehtävää työtä sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Tärkeää on myös keskustelu aktiivisen ikääntymisen ja osallisuuden teemoista. Lähestymistavassamme taidetoiminta ja soveltava taide nähdään mahdollistamassa kulttuurihyvinvointia. Ikäihmiset halutaan nähdä voimavarana sekä aktiivisina ja osallisina toimijoina. Kriittinen gerontologia haluaa kuitenkin puolustaa vanhuutta myös itsessään arvokkaana elämän jaksena ilman suorituskeskeisyyttä.

Sosiokulttuurisessa vanhustyössä keskiössä on toiminta, joka mahdollistaa ikäihmisen omannäköisen arjen osallisuuden kokemuksen yhteisen tekemisen kautta. Tarkastelemme taidetoiminnan mahdollisuuksia sosiokulttuurisessa työssä kulttuurihyvinvoinnin mahdollistajana, mutta myös vaatimuksia, joita taidetoiminta tarvitsee onnistuakseen. Yhtenä omaehtoisen arjen toteuttamisen mahdollistajana avaamme sosiokulttuurisen innostamisen käsitettä. Tuomme esille myös toiseuden kokemuksen, joka voi estää ikäihmisen osallisuuden.

Kaavio 1. Sosiokulttuurisen seniorityön keskeisimmät käsitteet.

2.1 Ikäihmiset ja aktiivinen ikääntyminen

Suomalainen yhteiskunta ikääntyy, mikä tuo mukanaan haasteita. Sosiaalimenojen kasvaminen uhkaa julkisen talouden rahoitusperustaa. Tähän haasteeseen pyritään vastaamaan työllisyysasteen nostamisella, pidentyillä työurilla, omasta terveydestä huolehtimisella sekä toimintakyvyn ja omatoimisuuden ylläpitämisellä. Vanhuskuva on muuttunut aiempaa aktiivisemmaksi ja samalla myös vastuullisemmaksi. (Julkunen 2008, 27, 30.)

Hyvä yhteiskunta kaikenikäisille -selonteossa (2004) ikä pyrittiin näkemään ongelman sijasta voimavarana, väestön ikääntyminen mahdollisuutena ja ikääntyneet resursseina. Toimintakyky ja sen ylläpito sekä säilyttäminen ovat olleet aktiivisen ikääntymisen tärkeimpiä käsitteitä ja tavoitteita Suomessa. Myös ikääntyneet itse haluavat määritellä oman yhteiskunnallisen paikkansa uudelleen. Aktiivisen ikääntymisen rinnalle ovat nousset myös käsitteet onnistunut ja onnistuva ikääntyminen. Puhutaan myös tuottavasta ikääntymisestä, millä halutaan korostaa, ettei taloudellinen hyödyllisyys väistämättä vähene iän myötä. (Julkunen 2008, 20, 27, 29.)

Aktiivisen ikääntymisen tavoite on säilyttää mahdollisimman pitkään ihmisen kehittyminen ja kasvu sekä toimintakyky, vireys ja elämässä kiinni pysyminen. Aktiivisen ikääntymisen tulisi olla osallistavaa ja voimaannuttavaa. Valmiiden ohjelmien ohella sen pitäisi saada aikaan yhteisöllisyyteen perustuvaa aktiivisuutta. Kulttuurinen moninaisuus eri tavoissa vanheta tulisi myös huomioida. (Julkunen 2008, 27, 28.)

Aktiivisena ikääntymisen käsitteen keskeiset ulottuvuudet ovat omasta terveydestä huolehtiminen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen tekemiseen osallistuminen sekä kuluttaminen ja opiskelu (Pietilä & Saarenheimo 2017, 90). Jotta aktiivisen ja vastuullisen ikääntymisen ikäideat saadaan käytännön työkaluiksi, tarvitaan siihen sosiokulttuurista ajattelu- ja toimintatapaa (Hakonen 2008, 33.)

Eläkkeelle jäämisen jälkeen alkaa uusi elämänvaihe eli niin sanottu kolmas ikä, jossa työelämä on takana, mutta vanhuus vielä edessä. Kolmatta ikää pidetään aktiivisena, toimintatäyteisenä ja hyvän vanhenemisen aikana. Vanhuus on nähty aikaisemmin väistämättömyyksiä, mutta nykyään kolmannen iän ajatellaan koostuvan valinnoista, joiden kautta ihminen itse tekee eläkeajastaan omanlaisen. Valintoihin vaikuttavat terveys ja taloudellinen tilanne. (Karisto 2011.) Kolmannen iän kulttuuriin kuuluu perinteisen vanhuuden vastustaminen. Vanhenemisen mallia haetaan pikemminkin omasta nuoruudesta tai itseä nuoremmilta ikäpolvilta kuin edeltävien sukupolvien vanhuudesta. (Saarenheimo 2015.)

Jos ihmisen elämä on ollut pitkälti työn määrittämää, voi työn loppuminen rapauttaa pahasti identiteettiä, ja tilalle voi tulla kokemus itsensä turhaksi ja tarpeettomaksi tuntemisesta. Jos eläkkeelle jäävä ei ole valmistautunut tähän uuteen luovuuden ja itsetoteutuksen mahdollisuuteen, on tärkeää, että tarjolla on erilaisia vapaaehtoisen osallistumisen vaihtoehtoja ja että hän on niistä myös tietoinen. (Kurki 2008, 55.)

Neljäs ikä alkaa yleensä silloin, kun vanhus tarvitsee jatkuvaa päivittäistä tukea, hoivaa, hoitoa ja palveluja arjesta selvitäkseen. Näiden tarpeiden ei odoteta neljännessä iässä vähenevän, vaan kasvavan. Kulttuurihyvinvointi tulee ulottaa myös neljänteen ikään siirtyneiden arkeen. (Tapio 2017.)

Neljäs ikä nähdään varsinaisena vanhuuden aikana. Raihnaisuus ja avun tarve lisääntyvät, sairaudet ja palvelut ovat etualalla. Neljänteen ikään liittyy autonomian kyseenalaistuminen. Vaikka neljännen iän saavuttaneet ovat yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä, ovat he kuitenkin kulttuurisesti ja kansalaisina marginaalissa. Ikäihmiset itse kuvaavat neljättä ikää eräänlaiseksi pysyväksi epävarmuuden ajaksi, jolloin on kaiken aikaa sopeuduttava uusiin tilanteisiin ja tulkittava itseään uusilla tavoilla. Heidän keinojaan ovat antautuminen, välttely sekä aktiivinen sopeutuminen. (Saarenheimo 2015.)

Ikäihmisten oikeus valita itse elämäntyyliinsä ja -tapansa on tunnustettava, jotta aktiivinen, luova ja onnellinen vanhuus toteutuisi. Voidakseen valita elämäntyyliinsä ja -tapansa on persoonallinen koskemattomuus säilytettävä ehjänä ja suhde yhteisöön ja yhteiskuntaan säilytettävä elävänä. Tähän ikäihmiset saattavat tarvita apua ja tukea. (Kurki 2008, 12–13.)

Kriittinen gerontologia nostaa esiin kilpailuyhteiskunnan politiikan, joka tuottaessaan voimaannutettuja, aktivoituja ja vastuuntuntoisia yksilöitä tuottaa samalla myös hylkäämistä. Alan Walkerin (2002) mukaan aktiivisen ikääntymisen toteuttaminen ei saa samalla mahdollistaa palvelujen ja sosiaalietuuksien purkamista ja näin aiheuttaa vanhusten jäämistä yksin haurastumisensa kanssa. (Julkunen 2008, 30.)

Myös Pietilä ja Saarenheimo (2017) tuovat tutkimuksessaan esille kriittistä näkökulmaa aktiiviseen ikääntymisen käsitteeseen. Heidän mukaansa suorituskeskeisyys on vahvasti läsnä aktiivisuuspuheissa ja näin aktiivisuus voi näyttäytyä vapaudeksi naamioituneelta sosiaaliselta normilta. Ekerdtin (1986) mukaan eläkkeellä oloa leimaa kiireen etiikka. Oleellisinta ei olekaan se, mihin eläkeläinen aikansa käyttää, vaan puuhakkuus sinänsä. Puuhakkuus vahvistaa yhteiskunnan arvokeskeistä maailmaa ja pitää yllä yhteiskunnan vakiintunutta moraalijärjestelmää. (Pietilä & Saarenheimo 2017, 12.)

Amerikkalaistutkijat Liang ja Luo (2012) ovat myös kritisoineet näkemystä, jossa vanheneminen nähdään yksipuolisesti konkreettisenä aktiivisuutena ja jossa vanhuutta tulee vastustaa kaikin mahdollisin keinoin. Tämä johtaa heidän mukaansa epärealistiseen ihmiskuvaan ja kyvyttömyyteen arvostaa itseä vanhenevana. (Pietilä & Saarenheimo 2017, 24–25.)

Liang ja Luo (2012) ovat kehittäneet kiinalaisen filosofian pohjalta käsitteen tasapainoinen vanheneminen. Kyse on aktiivisuuden ja levon välisen keskitien löytämisestä. Aktiivisuus ilman lepoa ja joutilaisuutta voi johtaa stressiin ja joutilaisuus voi johtaa puolestaan lamaantumiseen. Äärimmäinen autonomia voi johtaa yksinäisyyteen, ja äärimmäinen riippuvuus voi estää itseilmaisun mahdollisuuden. Tasapainoisen vanhenemisen teoria huomioi, että ihmiset ovat aina jo lähtökohteisesti riippuvaisia toisistaan ja että yhteisöön kuulumisella ja yhteisön tuella on ratkaiseva merkitys kaikenikäisten ihmisten hyvinvoinnille. (Pietilä & Saarenheimo 2017, 24.)

2.2 ikääntyminen ja osallisuus

Osallisuus on tunne kuulumisesta johonkin; tarve olla osa jotain itseä laajempaa (Pietilä & Saarenheimo 2017, 86.). Vapaaehtoisuus (autonomia), kyvykkyys ja yhteenkuuluvuus ovat Ryanin ja Decin (2000) mukaan ihmisen kolme psykologista perustarvetta. Yhteenkuuluvuuden tunne syntyy, kun ihminen kokee, että hänestä välitetään ja hän välittää toisista. (Pietilä & Saarenheimo 2017, 86.)

Uuteen sosiaalihuoltolakiin on kirjattu yhdeksi tavoitteeksi osallisuuden edistäminen (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Isolan (2016) mukaan osallisuus on yhteydessä aineellisiin ja aineettomiin hyvinvoinnin lähteisiin, joita ovat muun muassa

toimeentulo, yhteinen oleminen, luovuus, kulttuuri tai luonto. Mahdollisuutta hyvän tekemiseen muille pidetään myös yhtenä hyvinvoinnin lähteenä.

Osallisuus toteutuu sosiaalisella alueella ihmisten välisessä toiminnassa, ja se on yksilöllinen kokemus. Tarpeet ja yhteys omiin tarpeisiin ovat inhimillisen elämän voimavaroja ja siten myös edellytyksiä osallisuuden toteutumiseen omassa elämässä. Osallisuuden edistämisen kolme aluetta ovat 1) osallisuuden edistäminen ihmisen omassa elämässä, 2) osallisuuden lisääminen vaikuttamisen prosesseissa sekä 3) sellaisten olosuhteiden lisääminen, joissa voi liittyä merkityksellisiin vuorovaikutussuhteisiin paikallisesti. (Isola 2016.)

Osallisuuden säilyttämisen mahdollisuus on yksi tärkeä tekijä, jolla on vaikutusta hyvän vanhuuden toteutumiseen. Hyvän vanhuuden toteutumiseen vaikuttavat myös mahdollisuus päättää itse omasta elämästään sekä yhteys toisiin ihmisiin. (Saarenheimo, Pietilä, Maununaho, Tiihonen & Pohjolainen 2010–2013.)

Osallisuus on samalla myös toimijuutta. Sosiogerontologian yhteydessä käytetään käsitettä toimijuus synonyymina autonomialle (Tapio 2017.) Osallistujan toimijuus ei ole yhtä kuin toimintakyky, sillä toimijuus muodostuu kykenemisen, osaamisen, haluamisen, täytymisen ja tuntemisen alueiden kokonaisuudesta. Toimintakyky on siis yksi osa toimijuutta. Myös toimijuuden tunnistaminen liittyy tähän kokonaisuuteen, millaisena he tulevat erilaisissa tilanteissa tunnistetuiksi ja tunnustetuiksi. Toimijuus ei tarkoita itsestään selvästi tyytyväisyyttä tai sopeutumista, se saattaa yhtä lailla ilmetä vastarintana ja kiukkuna ja tyytyväisyytenä vastarinnan onnistumisesta. (Jyrkämä 2008.)

Taiteen avulla voidaan yhdistää erilaisia tietämisen tapoja, tutkia ihmismieltä ja tuoda esiin näkökulmia ja asioita, jotka eivät mahdu vallitseviin diskursseihin. Teoksessa Taide ja toiseus -syrystä yhteisöön on monta kirjoittajaa, joilla on kaikilla yhteinen tekijä: taide tapana ymmärtää ja toimia. Martin kertoo teoksessa teatteri- ja draamakasvatuksesta, jossa ilmaisun välineenä on oma persoonallisuus. Taiteellisella toiminnalla voidaan Martinin mukaan luoda aivan uudenlaisia olemisen ja tekemisen tapoja. Taiteellisessa toiminnassa ja tekemisessä on mahdollisuus rakentaa minuutta, identiteettiä ja yhteisöllisyyttä ja osallisuudella voidaan ehkäistä myös syrjäytymistä. (Krappala & Pääjoki 2004.)

Taiteen keinoin voidaan tavoittaa sellaisia kohtaamisen ja ymmärtämisen tapoja, joihin pelkästään esim. kirjallisen tiedon varassa olisi mahdotonta tai vaikea päästä. Taiteellisessa toiminnassa välittyy myös tietoa ja ymmärrystä syrjäytymisestä ja ulkopuolisuuden tunteesta sekä siinä voi tulkita ja vertailla henkilökohtaisia kokemuksia. (Krappala & Pääjoki 2004, 9.)

Ikäihmisten osallisuuden esteenä voi olla toiseus. Toiseudessa joku ”meistä” poikkeava nähdään vähempiarvoisena ja normaalin piiriin kuulumattomana. Se etäännyttää ”keskivertokansalaisuudesta” ja yhteisestä kokemusmaailmasta. Suoranainen ikäsyrjintä ja yhdenvertaisuuden puute aiheuttavat toiseutta. Vanha ihminen voidaan nähdä myös toisena, joka on persoonaton ja kollektiivinen. Joskus jopa hyvää tarkoittava toiminta voi synnyttää toiseutta: vanhukselle puhutaan estetisoiden tai eksotisoidaan asioita, voidaan myös puhua yli ja ohi tai lapsellistaa puhetta. Toiseutta voi aiheuttaa myös erityisyyden korostaminen siellä, missä se ei ole edes oleellista. (Pietilä & Saarenheimo 2017.)

Sugarhoodin ym. (2017) haastattelututkimuksessa havaittiin, että osallistumisen määrään ja muotoon vaikuttivat ennen kaikkea ihmisen henkilökohtaiset arvot. Useimmin mainittuja arvoja olivat yhteys toisiin ihmisiin, oman osaamisen vahvistaminen, itsemääräämisoikeus, parhaansa tekeminen, hyödyllisenä oleminen, identiteetin säilyttäminen sekä itseä kiinnostavien asioiden tavoittelu. Pietilän ja Saarenheimo toteavat näiden asioiden tulleen esiin myös heidän omassa tutkimuksessaan puhuttaessa toimintaan osallistumisesta. Jos osallistujien arvot ovat ristiriidassa keskenään ja se samalla aiheuttaa pelkoa sen menettämisestä, voi se joissain tilanteissa rajoittaa kontakteja muihin ihmisiin. Jotkut haastatellut korostivatkin hyväksytyksi tulemisen merkitystä toiminnassa omana itsenään tarvitsematta pelätä, että joku toinen määrittelee, miten ja mistä voi vaikkapa puhua. (Pietilä & Saarenheimo 2017, 8, 85.)

Sosiaalisen osallisuuden esteenä voi olla haluttomuus samaistua johonkin ryhmään tai sen sisältöön. Esimerkiksi haluttomuus osallistua tukiryhmään voi johtua siitä, että ei haluta olla tuen vastaanottaja tai vältetään ikääntyneiden ryhmiä, koska ei haluta vanhuuden leimaa. Esteenä voi olla myös oman itsenäisen tai yhteiskunnallisen identiteetin menettämisen pelko. Myös sosiaaliset pelot, kuten

hylätyksi tai hyväksikäytetyksi tulemisen pelko ovat osallisuutta estäviä tekijöitä. (Goll, Charlesworth, Scior, & Stott 2015.)

Osallistuminen toimintaan ei ole aina mahdollista. Haarni (2010) on tutkinut eläkeläisten osallistumisen syitä ja esteitä. Haastatteluiden, havaintojen ja etnografisen tutkimusaineisten kautta kerrotaan, mikä saa eläkeläiset osallistumaan ja mihin, mitä osallistuminen antaa heille ja millainen rooli sillä on heidän elämässään. Haastattelut on tehty pääkaupunkiseudun asuinlähiössä. (Haarni 2010)

Osa eläkkeelle siirtyneistä hakee järkevää tekemistä työn jälkeen tai jotakin sitä korvaavaa tekemistä. Jatkuvuuden ja korvaavuuden korostamisen lisäksi on yleistä hakea muutosta joutilaisuuteen. Muutos on muutenkin avainsana osallisuuteen. Osa haastatelluista halusi tietoisesti löytää tekemistä, osa taas kuvasi ajautuneensa uudenlaisen osallistumisen pariin. Haaveiden toteuttaminen oli osalla tekemiseen syynä, joillakin arjen rytmittäminen. Osa eläkkeelle jäävistä palaa aiempien harrastusten pariin, kun aikaa on enemmän. (Haarni 2010, 40–63.)

Kaikki eläkeläiset eivät hakeudu harrastusten ja järjestöjen toiminnan pariin. Haarni (2010) selittää tulosten mukaan osallistumattomuutta leskeksi jäämisellä ja siihen liittyvällä surulla, heikolla terveydentilalla, yksinäisyydellä, ennakkoluuloilla eläkeläisten toimintaa kohtaan sekä uskalluksen ja rohkeuden puutteella. Osa mieltää eläkeläisten toiminnan edelleen vanhanaikaisena tekemisenä, jossa lauletaan ”vanhoja lauluja” ja ”askarrellaan pääsiäistipuja wc-paperirullista”. Osa haastateltavista kertoi syyksi osallistumattomuudelleen sen, että he viihtyivät paremmin itsekseen, suurin osa tästä ryhmästä oli miehiä. (Haarni 2010, 62–66.)

Ajan tasalla pysyminen on haaste eläkeläisyhdistyksille. Toiminnan pitäisi vastata jäsenten ja kävijöiden tarpeita. Haasteena on palvella vanhoja sekä nuorempia eläkeläisten sukupolvia, joiden tarpeet saattavat poiketa toisistaan merkittävästi. (Haarni 2010, 78–79.)

Yksi suosittu ajanviettotapa eläkeläisillä on toimiminen erilaisissa järjestö- ja vapaaehtoistehtävissä. Tekemiseen voi osallistua monin eri tavoin: tekijänä, järjestäjänä, puheenjohtajana, kahvinkeitäjänä, kuuntelijana tai vaikka katsojana. Jokainen etsii itselleen sopivimman roolin osallistumiseen ja siihen liittyy myös

muun muassa fyysinen ja psyykkinen toimintakyky, joka sallii liikkua paikasta toiseen, kuulla ja nähdä, seurata ja ymmärtää. (Haarni 2010.)

Vapaaehtoistyö on lukuisten henkilöiden, järjestöjen ja yhteisöjen perusta: ilman vapaaehtoisia ei olisi tekijöitä eikä siten kokijoitakaan. Opinnäytetyöprosessimme aikana tämä tuli hyvin selvästi esiin esimerkiksi Suomen punaisen ristin Piristäjät-toiminnan kautta: he mahdollistivat huonokuntoisten vanhusten osallistumisen toimintaan. Myös ilman esiintymispalkkiota toimiva senioriteatteri ja esimerkiksi musiikkiopiston oppilaiden esitykset muistuttivat vapaaehtoistyön tarpeellisuudesta konkreettisesti.

Monissa EU-maissa vapaaehtoistyöllä on suurempi merkitys kuin Suomessa. Puutteellisesti tuetut sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmät on osittain täydennetty vapaaehtoistyöllä tapahtuvilla toiminnoilla. Vapaaehtoistyön sisältöjen suunnittelussa, kehittämisessä ja toteuttamisessa ovat avainasemassa etenkin eläkeläisten omat järjestöt. Näiden tahojen asiantuntemusta pitäisi käyttää nykyistä laajemmin, kun kehitetään toiminnan eri muotoja. Vapaaehtoistyöntekijät voisivat esimerkiksi täydentää harrastustoiminnoissa henkilökunnan antamia palveluita (Heikkinen & Marin 2002, 144–146.)

2.3 Kulttuurihyvinvoinnin merkitys ja sen mahdollistuminen

Kulttuuri ja sen hyvinvointia tuottavat vaikutukset läpäisevät koko ihmisen elämän lapsuudesta vanhuuteen. Taide ja kulttuuri kuuluvat osaksi hyvää elämänlaatua ja elinikäistä oppimista. Ihminen nähdään aktiivisena toimijana. Kulttuurihyvinvointi sisältää ihmisen yksilöllisen tai yhteisöllisesti jaetun kokemuksen taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista sekä myös sen merkityksistä. Riippumatta iästä, voinnista tai olosuhteista, ihminen on kulttuurinen ja luova sekä itseään ilmaiseva ja kommunikoiva. Kulttuuristen tarpeiden täytyminen luo kulttuurihyvinvointia. (Taikusydän, taiteen ja hyvinvoinnin yhteyksien kehittämisen ja viestinnän yhteistyöverkosto.)

Ikääntyvät ja ikääntyneet -tutkimuksen mukaan tärkeimmiksi koetut asiat, mitä omaehtoinen luova toiminta antaa yli 60-vuotiaille, ovat mielekäs toiminta ja virkeä mieli sekä oman kädenjäljen näkeminen, itsensä ilmaiseminen ja itsensä toteuttaminen. Yli 70-vuotiaat kokevat taiteellisen ja luovan toiminnan lisäävän

myös itseluottamusta ja selviytymisen tunnetta. Tässä ikäryhmässä myös ystävien tapaaminen harrastusryhmissä nousee merkittäväksi tekijäksi. (Pynnönen & Mitchell 2012, 110.)

Kulttuurisessa vanhustyössä taide, luovuus ja kulttuuri tuodaan eri tavoin osaksi vanhustyötä ja sen kehittämistä. Työtä voivat olla toteuttamassa niin vanhustyön ammattilaiset, taiteen ja kulttuurin ammattilaiset kuin vapaaehtoiset. Kulttuurinen vanhustyö tunnustaa kulttuuriset oikeudet osaksi ikäihmisten mielekästä ja omannäköistä elämää. (Taikusydän)

Cecilia von Branderburg on tehnyt 2008 opetusministeriölle selvityksen kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Tässä selvityksessä esitellään mm. Boinkum Benson Konlaan tutkimus, jossa selvitettiin 20 000 ruotsalaisen terveystiedot ja vapaa-ajanviettotavat usean vuoden ajalta. Tutkimus osoitti, että kulttuuritoiminnan ja taiteiden myönteinen vaikutus ihmisen terveydentilaan on merkittävä. Tutkimuksen mukaan kulttuuritoimintoihin osallistumattomilla oli yli 57 % suurempi riski sairastua kuin kulttuuritoimintoihin osallistuneilla. (Von Branderburg 2008.)

Hanna-Liisa Liikanen on tutkinut väitöskirjassaan Taide kohtaa elämän, kuinka Arts in Hospital -hankkeen tavoitteet heijastuvat itäsuomalaisten hoitokotien arjessa. Arts in Hospital on YK:n ja Unescon hanke vuodelta 1990, jonka tavoitteena oli mm. integroida taide- ja kulttuuritoiminta osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon hoitotyötä, kuntoutusta ja työmenetelmiä. Tutkimuksessa selvisi, että taiteelle ja kulttuuritoiminnalle on tarvetta sosiaali- ja terveydenhuollon hoitoyksiköissä, vaikkakin työntekijöiden asenteissa löytyy vastustusta. (Liikanen 2003.)

Hanna-Liisa Liikanen kirjoittaa sosiaali- ja terveysministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -raportissa, kuinka monen kulttuuripoliittisen kehitysvaiheen ja koko yhteiskunnan muutoksen jälkeen taide- ja kulttuuritoiminta ovat nousseet marginaaleista lähemmäs arkea ja elämää. Hänen mukaansa taidelähtöiset menetelmät ovat uusi tapa tavoittaa ihmisiä ja löytää piileviä voimavaroja. Kontaktin saaminen muihin samassa tilanteessa oleviin kulttuuritoiminnan välityksellä sekä tukeminen ja neuvonta auttavat eteenpäin. Julkaisu tukee myös Unescon ihmis-oikeuksien julistuksen 27 artiklan (1982) mukaista jokaisen oikeutta nauttia ja

päästä osalliseksi yhteiskunnan sivistyselämästä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Hallituksen kärkihanke vuosille 2016–2018 on taiteen prosenttiperiaatteen laajentaminen. Prosenttiperiaatteen laajentamisen tavoitteena on parantaa taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta ja siten edistää taiteen hyvinvointi vaikutuksia. Tavoitteena on vakiinnuttaa taide- ja kulttuuripalvelut osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Hankkeella pyritään lisäämään ja kehittämään eri taiteenalojen ja kulttuuripalvelujen tarjontaa ja käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja asiakastyössä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö.)

Suomen ensimmäinen kulttuurihyvinvointisuunnitelman toteuttivat yhteistyössä Pirkanmaan sairaanhoitopiiri ja Taiteen edistämiskeskus. Suunnitelma sisältää toimintasuosituksen taiteen lisäämiseksi osaksi hoitotyötä. Kulttuurihyvinvointisuunnitelma tukee kaikkien väestöryhmien yhdenvertaista toimijuutta ja osallisuutta. Suunnitelmassa pidetään tärkeänä kulttuurihyvinvointipalvelujen monimuotoisuutta. Pirkanmaalla otetaan ensimmäisenä Suomessa käyttöön suositus, jonka mukaan jokaiselle ihmiselle suositellaan taiteeseen ja kulttuuriin osallistumista vähintään 100 minuutin ajan viikossa. (Tampereen yliopistollinen sairaala 2017.)

Pirkanmaan alueellisessa kulttuurihyvinvointisuunnitelmassa ikäihmiset huomioidaan osallisina toimijoina taiteen ja kulttuurin kentällä. Tavoite on, että yli 65-vuotiaille järjestettäisiin edullisia tai maksuttomia kulttuurin osallistumis- ja harrastusmahdollisuuksia. Pirkanmaan hyvinvointisuunnitelman mukaan sotepalveluiden piirissä olevien ikäihmisten tulee saada osallistua taiteeseen ja kulttuuriin sekä kokijoina että tekijöinä. Ikäihmisten kulttuuristen tarpeiden kartoitusta ja niiden toteuttamisesta lisätään. Hyvinvointi suunnitelmaan on kirjattu myös taide- ja kulttuuritoimijoiden sekä ikäihmisten mukaan ottaminen palveluasumisen ja uusien hoivakotien suunnitteluun jo heti alkuvaiheessa. (Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2017, 40.)

Etelä-Karjalan sairaanhoitopiirin Jakkara-hankkeen (aloitettu 1.2.2018) tavoite on toteuttaa Etelä-Karjalassa asiakaslähtöinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma, joka vahvistaa ja juurruttaa taiteen sekä kulttuurin paikkaa osaksi Eksoten ja kuntien

rakenteita sekä alueellista hyvinvointityötä. Eksote on saanut opetus- ja kulttuuriministeriöltä 40 000 euron avustuksen Jakkara-hankkeeseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön kärkihankkeen prosenttiperiaatteen laajentamisella pyritään jatkossa varaamaan osuus sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannuksista taide- ja kulttuuripalvelujen hankintaan. Jakkara-hankkeen toteuttajina ovat Eksote, Etelä-Karjalan liitto, Kaakon taide ja Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom. (Eksote, 2018.)

2.4 Sosiokulttuurinen lähestymistapa vanhustyössä

Sosiokulttuurisessa vanhustyössä pyritään paremman arjen luomiseen ikäihmisten ja työntekijöiden kohtaamiseen yhteisen tekemisen kautta. Sosiokulttuurisen työn lähtökohtana on ikäihmistä aktivoiva ja osallistava asenne sekä merkityksen antaminen ikäihmisen elämäntarinalle ja kokemuksille. Toiminta voi olla mitä tahansa taiteeseen, kulttuuriin ja luovuuteen liittyvää saven muovailusta saunavihdan tekoon tai luovaan kirjoittamiseen. Toiminnan tarkoitus on mahdollistaa omannäköisen luovuuden esille tuleminen. Sosiokulttuurisen vanhustyön avulla voidaan tuoda esille kadonneita tai vielä löytymättömiä ajatuksia, tunteita ja mielikuvia. Ajatus taiteen, kulttuurin ja luovuuden kuulumisesta kaikille iästä, toimintakyvystä ja elämäntilanteesta riippumatta, on sosiokulttuurisen vanhustyön taustalla. (Nuutinen 2014, 92.)

Sosiokulttuurinen vanhustyö perustuu ikäihmisen omiin kiinnostuksen kohteisiin sekä elämäkokemuksiin; sen iloihin ja suruihin. Esim. muistelutyön avulla ikäihminen voi tulla sinuksi oman menneisyyden kanssa ja elää tasapainoista elämää tässä hetkessä. Työ vaatii työntekijältä kiireettömyyttä ja uskallusta pysähtyä myös riipaisevien elämäntarinoiden äärelle. Yhteisen tekemisen kautta työntekijä saa myös tietoa ja uuden näkökulman asiakkaan voimavaroista, elämän hallinnasta ja selviytymiskeinoista. (Nuutinen 2014, 93–95.)

Sosiokulttuurinen innostamisen sisältämä asenne ja filosofia näyttää, kuinka toimitaan, jotta ikäihminen saisi mahdollisimman täyteläisen arkipäivän. (Kurki 2008, 70–71, 100.) Sosiokulttuurinen innostaminen on tavoitteellista toimintaa, jonka tarkoituksena on saada ihminen elämään omannäköistään elämää aktiivi-

sena toimijana. Innostamisen avulla pyritään tukemaan ikäihmisen tarkoituksellista arkea. Luovan toiminnan tukeminen ja siinä innostaminen on tärkeää kuntoutumista edistävä työtä. (Stenberg 2015, 15.)

Sanan ”innostaminen” alkuperäinen merkitys on elämän antamista, toimintaan motivoitumista ja suhteeseen asettumista. Innostamisen perusta on osallistuminen. Osallistumisen prosesseissa herätellään ensin ihmisen aloitteellisuutta ja vastuullisuutta. Tämän jälkeen luodaan sosiaalisia verkkoja ja rohkaistaan ihmisiä liittymään eri tavoin yhteen. (Kurki 2008, 69–70.)

Sosiokulttuurisessa innostamisessa yhdistyvät sosiaalinen ja kasvatuksellinen tapa eli toiminta tapahtuu sosiaalipedagogiikan toiminta-alueella. Ikäihmisten kohtaaminen perustuu osallistavaan pedagogiikkaan, jossa on sosiaalinen, kulttuurinen ja pedagoginen ulottuvuus. Lähtökohta on asettautuminen sellaiseen dialogiin, jossa kohdataan ihminen ja hänen tarinansa. Tavoitteena on herkistää, rohkaista ja motivoida ihmisiä osallistumaan. Innostamisella ei ole varsinaisia omia toimintamenetelmiä, mutta kaikkien käytettävien menetelmien tulee perustua osallistavaan pedagogiikkaan. (Kurki 2008, 70–71, 100.)

Metropolia Ammattikorkeakoulun Kohti luovaa arkea -tutkimusraportin (2017) mukaan vanhusten kanssa työskentelevien haastattelujen ääripäässä vanhustyö nähdään keskittymisenä sairauteen ja hoitoon. Useissa haastatteluissa pidetään kuitenkin tärkeänä asennemuutosta, jossa siirrytään medikaalisesta vanhuskäsityksestä sosiokulttuuriseen vanhuskäsitykseen. Fyysisen toimintakyvyn luokittelun sijaan painopiste on ihmisen kohtaamisessa fyysisenä, psyykkisenä, sosiaalisena ja henkisenä kokonaisuutena. Yhtenä keskeisimpänä luovuutta ja kulttuurisen vanhustyön näkökulmaa estävänä tekijänä voidaan pitää lääketieteellistä näkökulmaa ja sairauksia korostavaa medikaalista vanhuskäsitystä. Sosiokulttuurinen vanhuskäsitys näkee vanhenemisen uutena mahdollisuutena, jossa toimintakyvyn puutteiden ja lääketieteellisten ongelmien sijasta korostetaan ihmisen olemassa olevia voimavaroja. (Huhtinen-Hilden, Puustinen-Pitkänen, Strand & Ala-Nikkola 2017, 16, 91.)

Sosiokulttuurinen työ vaatii sille varattuja rahallisia resursseja, aikaa, suunnitelmua ja toiminnan arviointia yhdessä osallistujien kanssa. Niin kuin muunkin hoitotyön, on toiminnan oltava kiinteä ja säännöllinen osa arkea. Onnistuakseen sosiokulttuurinen työ tulisi nähdä ja ymmärtää kaikkien työntekijöiden taholta oikeana ja vakavasti otettavana vanhustyönä. (Nuutinen 2014, 93–95.)

Ammattimainen toimijuus sosiokulttuurisessa työssä syntyy kokemuksesta, että työntekijä on ”saanut luvan” luovuuteen. Luvan saaminen tarkoittaa luovan työtteen, käytänteiden kriittisen uudistamisen ja toisin tekemisen sallimista. Lupa luovuuteen muodostuu neljästä osatekijästä: 1) luovuuden arvostaminen yhteiskunnassa ja osana omaa ammatillisuutta, 2) työyhteisössä jaettu toimintakulttuuri, 3) johtamiskulttuuri sekä 4) hoito- ja palvelukulttuurissa vaikuttavat perinteet ja totut käytänteet. Luvan antajina toimivat kaupunki, johto, työyhteisö, asukkaat, omaiset ja työntekijät itse. Luvan saamisen jälkeen on luovuudelle taattava toteutumisen mahdollisuus ja osaaminen arjen käytänteissä. (Huhtinen-Hilden ym. 2017, 82.)

2.5 Taidetoiminnan mahdollisuudet ja haasteet

Bottonin ja Armstrongin (2013) mukaan taiteella on seitsemän tehtävää: muistaminen, toiveikkuuden ylläpitäminen, surun käsitteleminen, tasapainon löytäminen, itseymmärrys, kasvun mahdollisuus ja herkistyminen sille, mikä on arvokasta ja siinä samalla myös terveen kriittisyyden löytyminen. Bauman (2012) näkee taiteen muutoksen mahdollistajana. (Känkänen 2017.)

Känkänen mainitsee, että taide on käytäntönä epävarma ja sen onnistumisesta ei ole takuita. Vaikka taide on avaavaa se voi olla myös hajottavaa. Taide tarjoaa kuitenkin symbolisen etäisyyden, joka toimii välineenä ajatteluun. (Känkänen 2017.)

Soveltavan taide itsessään ei siis ole automaatti, joka tuottaa osallisuutta, toimijuutta tai elämän merkityksellisyyttä. Se voi toimia myös päinvastoin. Taiteen äärellä joutuu kohtaamaan myös oman rajallisuuden, kipeitä muistoja ja epävarmuutta. Tämä kaikki kuuluu myös soveltavan taiteen vaikuttamaan muutostyöhön, jossa asioiden kohtaamisen kautta taiteen keinoin luodaan uusia onnistumisen kokemuksia. Ohjaajalta vaaditaan varautumista ja ymmärrystä tällaisiin

tilanteisiin. On osattava kohdata toisen vaillinaisuus ja epävarmuus, kannatella häntä ja samalla kannustaa ja ohjata eteenpäin. Soveltava taide ei kuitenkaan ole taideterapiaa, mutta sillä voi olla terapeuttisia vaikutuksia.

Ikäihmisten kanssa työskenneltäessä tulee huomioida aina heidän eletty yksilöllinen elämänsä. Tällä tavoin voidaan vahvistaa ja tukea vanhuksen sisäistä elämänhallintaa sekä kykyä sopeutua vanhuuden tuomiin muutoksiin ja vaiheisiin. Luovat ja toiminnalliset työmenetelmät tähtäävät sosiaalipedagogisesta näkökulmasta katsottuna vanhuksen hyvään elämään ja osallisuuteen yhteisössä. Ohjaajalta luovien ja toiminnallisten menetelmien käyttäminen vaatii kokonaisvaltaista paneutumista ohjausprosessiin. Toiminnan lähtökohta voi olla joko sisältö- tai menetelmälähtöistä ja eri menetelmien käyttö ja toimintamuoto riippuvat toiminnan tarkoituksesta. (Noppiari, 2005, 169–172.)

Noppiari määrittelee taiteen tekemisen ja luovan työskentelyn eroiksi sen, että luovassa työtavassa työskentelyssä merkityksellistä ei ole valmis työ vaan prosessi, jonka tekijä käy läpi ja se, miten hän paneutuu tehtävään, havainnoi ja jakaa kokemuksiaan muiden kanssa. Luovien ja toiminnallisten työmenetelmien käyttö saattaa jäädä vähäiseksi, koska se voidaan nähdä työläänä järjestellä tai liian poikkeavana. Työyhteisö voi vastustaa uusia asioita, työntekijöiltä saattaa puuttua rohkeus ”heittäytymiseen” tai vanhukselle uusi asia on liian vaikeaa edes kokeiltavaksi. Ketään ei saisi vaatia ohjaamaan tai osallistumaan luovaan toimintaan, mikäli hän ei tunne siihen aitoa kiinnostusta. (Noppiari, 2005, 164–172.)

Erilaisia menetelmiä kokeilemalla voidaan mahdollistaa ikäihmiselle itsensä ilmaisuus hänelle ominaisella tavalla. Tavoitteena on saada asiakas löytämään uusia puolia itsestään sekä innostaa ja saada osallistumaan toimimaan ryhmässä tai kahdestaan ohjaajan kanssa. (Noppiari 2005, 176, 178.)

Ohjaajan on aina hyvä huomioida, että vaikka luovien menetelmien käyttö toimisi yhdessä ryhmässä, se ei ole yleispätevä kaikkialle. Ohjaajan tulee olla valmis soveltamaan ja muuttamaan ohjelmaa tarvittaessa ryhmän mukaan. Uusien menetelmien kanssa on varattava tarpeeksi aikaa tutustua uuteen asiaan, kuten soittimiin. Jotta halutut tavoitteet toteutuisivat, tulisi uusia menetelmiä kokeilla useamman kerran.

Tiina Pusa (2012) kertoo kirjassaan Harmaa taide tutustumisestaan erään vanhusten palvelutalon toimintaan. Hän oli järkyttynyt, kuinka taide oli loistanut pois-aolollaan ja kuinka se oli kesytetty kuntoutuksen välineeksi. Tämä edusti hänelle instituutioiden kyvyttömyyttä tunnustaa ihmisten yksilöllisyyttä. (Pusa 2012, 13.)

On totta, että sosiaali- ja terveysalalla taidetoiminnassa ja siitä keskusteltaessa taide nähdään alisteisena välineenä ennaltaehkäisevälle ja kuntouttavalle työlle sekä toimintakykyä ylläpitävälle toiminnalle. Tämä ei sinänsä ole väärin, soveltavan taiteen avulla saadaan paljon hyvää aikaan, mutta jos unohdetaan kokonaan taiteen itseisarvo ja sen omalaatuisuus, ja nähdään se vain yhteiskuntaa hyödyttävänä ulottuvuutena, on jotain pielessä.

Jokaisella meillä on oikeus ilmaista itseämme ilman, että sen toteutuminen ja toteuttaminen mahdollistetaan vain siitä saatavan hyödyn näkökulmasta. Taiteen tekeminen omaehtoisena itseilmaisun muotona on meidän jokaisen perusoikeus. Tämä näkökulma tulisi myös huomioida sosiokulttuurisessa vanhustyössä.

2.6 Taidetoiminnan käsitteitä

Taidetoimintaa sosiaali- ja terveysalalla määritellään erilaisten käsitteiden kautta. Opinnäytetyössämme käytämme käsitettä soveltava taide kattamaan kaikkea taidetoimintaa sosiaalialalla. Kulttuuri- ja taidepalvelut eivät ole vielä juurtuneet sosiaali- ja terveysalalle alalle, joten osa käsitteistä on vielä vakiintumattomia ja niitä määritellään eri tavoin eri tahoilla. Käsitteet voivat olla osittain myös saman sisältöisiä. Tässä esittelemme muutaman käsitteen Taikusydän -sivustolta, joka on taiteen ja hyvinvoinnin yhteyksien kehittämisen ja viestinnän yhteistyöverkosto:

Osallistava taide on vuorovaikutuksellista toimintaa, joka perustuu osallistujalähtöisyyteen, toimijuuteen ja aktiiviseen taidetoimintaan, esimerkiksi osallistava esitys. Osallistujien tarpeista lähtevä osallistuminen, oppiminen tai taiteellinen toiminta sekä merkitykselliset kokemukset ja niiden jakaminen ovat olennaisia asioita. Tavoitteena on luoda dialoginen suhde ympäröivään maailmaan sekä nähdä osallistujien valtauttaminen ja taiteellinen tasa-arvo osaamistasosta riippumatta.

Soveltava taide liittyy työskentelyyn, jossa taiteilija soveltaa osaamistaan ja taiteen menetelmiä taidemaailman ulkopuolisiin tarkoituksiin. (Huhmarniemi 2016.)

Soveltavan taiteen tavoitteena ei ole ensisijaisesti taiteellinen lopputulos, vaan taiteen avulla pyritään muutokseen yksilön tai yhteisön ajattelussa, toiminnassa, tilanteessa ja asenteissa.

Taidelähtöiset menetelmät ovat yleiskäsite monenlaiselle työskentelylle ja eri taidemuodoille. Kuten soveltavassa taiteessa myös taidelähtöisillä menetelmillä pyritään vaikuttamaan tai saamaan muutosta aikaiseksi osallistujien ajattelussa ja toiminnassa taiteen ammattilaisen ohjauksessa. Taidelähtöisillä menetelmillä haetaan taiteen avulla toiminnallisesti uusia näkökulmia vaikeasti lähestyttäviin asioihin ja ilmiöihin. Taidelähtöisillä menetelmillä on myös esteettistä arvoa, joka erottaa ne muusta yhteisöllisestä toiminnasta.

Taiteen soveltava käyttö on taiteen teosten ja esitysten käyttämistä tiettyjen tavoitteiden hyväksi, esimerkiksi hyvinvoinnin lisäämiseksi. Taiteen soveltavan käytön tavoitteet liittyvät esimerkiksi osallisuuden lisäämiseen. Taiteen soveltavasta käytöstä käytetään myös nimityksiä soveltava taide, osallistava taide, yhteisötaide, taidelähtöiset tai -toiminnalliset menetelmät ja taiteelliset interventiot.

3 Armas-festivaali

Armas on sateenvarjo-organisaatio, joka yhdistää taiteilijoita, taidealan toimijoita, taidelaitoksia, vanhustyön järjestöjä sekä kunta-alan toimijoita. Armas-organisaatio ideoi valtakunnallisen Armas-festivaalin, jota oli järjestämässä vuonna 2017 yhteensä 16 kuntaa, 20 taidealan toimijaa, 16 vanhusalan järjestöä sekä kaksi tutkimusta tekevää tahoa. Tavoitteena organisaatiolla on, että festivaalista tulisi jokavuotinen tapahtuma vanhusten viikolla.

Armas-festivaalin tarkoitus on nostaa esiin ikääntyneitä taiteilijoita ja tehdä ikääntymisen teemoja näkyväksi taiteen keinoin. Irlannissa, Skotlannissa ja Walesissa on järjestetty jo useana vuonna luovuuden ja ikääntymisen teemaan liittyviä festivaaleja, jotka ovat olleet Suomen Armas-festivaalin esikuvia. Armas-festivaali edistää ikäihmisten oikeutta taiteeseen ja kulttuuriin, ja se rakentuu kolmen pilarin varaan (Lasipalatsi 2017):

- ikääntyvät taiteilijat ja ikääntymisen teemat taiteessa (taide)
- taiteen ammattilaiset sosiaali- ja terveyssektorilla (yhteisöllisyys)
- ikäihmiset taiteen ja kulttuurin kokijoina ja tekijöinä (sosiaalisektori)

Lappeenrannan alueella Armas-festivaalin vastuullinen järjestäjä oli Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom ja ohjaajana projektipäällikkö Päivimaria Seppänen. Meidän opiskelijoiden tehtäviin kuuluivat kaksiviikkoisen Armas-festivaalin suunnittelu ja toteutus ikäihmislähtöisesti, kyselylomakkeen laatiminen ja kyselyn toteuttaminen sekä omien taidelähtöisten työpajojen suunnittelu ja ohjaus. Armas-festivaalin toiminnallisen osuuden jälkeen analysoimme kyselyn vastaukset.

Armas-festivaali pyrittiin järjestämään ilman kuluja vapaaehtoistyön periaatteella. Juoksevia kuluja ja taiteilijoiden palkkioita varten Socom sai rahoitusta 1300 euroa Etelä-Karjalan liitolta ja 1500 euroa Lappeenrannan kaupungilta. Lisäksi Lappeenrannan vanhusneuvosto myönsi 500 euroa markkinointikuluja varten. Budjetti oli yhteensä 3300 euroa.

Olimme yhteydessä lappeenrantalaisiin taide- ja kulttuurialan toimijoihin ja ehdotimme heille mahdollisuutta olla mukana Armas-festivaalin ohjelman toteuttamisessa ja suunnittelussa. Saimmekin heiltä runsaasti ideoita sekä monipuolista ohjelmistoa, jota lappeenrantalaiset ikäihmiset pääsivät kokeilemaan eri toimipaikoissa. Mukaan saatiin eri taidemuotoja esimerkiksi grafiikan painoa, senioritanssia sekä Iloa ikään -työpajoissa musiikkia, teatteria ja sirkusta. Etelä-Karjalan museossa keskusteltiin esikoululaisten kanssa Sodan värit -valokuvataidenäyttelyn herättämistä ajatuksista.

Elämyksiä tuotiin myös niiden ikäihmisten luo, jotka eivät itse päässeet tapahtumiin. Palvelutaloihin vietäviä kulttuuritapahtumia olivat senioritanssi- ja musapajat, kansantanssiesitys sekä musiikkiopiston ja kaupungin orkesterin konsertit.

3.1 Armas-festivaalin suunnittelun ja toteuttamisen vaiheet

Meillä kolmella sosionomiopiskelijalla oli yhteinen kiinnostus taidetta ja ikäihmisiä kohtaan. Otimme yhteyttä maaliskuussa 2017 Socomiin ja kysyimme, olisiko heillä käynnistymässä aiheeseen liittyvää projektia tai hanketta, josta voisimme

tehdä opinnäytetyön. Toiminnallisen opinnäytetyömme tilaajalla Socomilla oli tarve ikäihmislähtöisen Armas-kulttuuritapahtuman suunnitteluun ja toteuttamiseen. Seppänen tarjosi meille mahdollisuutta suunnitella ja toteuttaa Lappeenrantaan kaksi viikkoa kestävä ikäihmisten Armas-festivaali. Aikaisemmin loka-kuun ensimmäisellä viikolla on valtakunnallisesti vietetty vanhustenviikkoa, jonka tilalle Helsingin Lasipalatsi suunnitteli Suomen 100-vuotisjuhlavuoden kunniaksi koko Suomen kattavan Armas-festivaalin. Tapasimme Seppäsen ensimmäisen kerran maaliskuun lopussa 2017, jolloin hän esitteli meille Armas-festivaalin idean.

Kehittäminen perustuu yhdessä tekemiseen, osallisuuteen, toiminnassa oppimiseen, jatkuvaan reflektioon ja menetelmäosaamiseen. Kehittämistoiminnan tärkeitä tekijöitä ovat yhteisöllisyys, osallistava johtaminen ja arvioiva työote. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 53.) Armas-festivaalia suunnitellessamme opimme ennen kaikkea toimimaan moniammatillisissa työryhmissä sekä ymmärtämään osallisuuden laajan merkityksen erityisryhmien toimintaa suunniteltaessa. Myös yhdessä tekemisen haasteet ja reflektointi toistemme kanssa hioutuivat matkan varrella. Yhdessä tekeminen vaatii paljon kompromisseja ja keskenäisyyden sietämistä.

Ideointivaiheessa kartoitimme, minkälaista taide- ja kulttuuritoimintaa on ikäihmisille tarjolla Lappeenrannan alueella, ja mietimme, mitä tahoja voisimme pyytää mukaan toteuttamaan kaksiviikkoista Armas-festivaalia. Halusimme myös suunnitella ja toteuttaa omat toiminnalliset pajat, joissa kukin voisimme hyödyntää vahvuuksiamme ja entistä koulutustamme sekä saada ohjaajakokemusta ikäihmisten ryhmissä. Salosen (2017) mukaan suunnitteluvaiheen tehtävä on täsmentää ideavaiheen ajatuksia siitä, mitä kehittämisellä on realistista tavoitella ja mitkä ovat sen toteuttamisedellytykset (Salonen 2017, 60.)

Tapasimme Seppästä kaksi kertaa toukokuussa 2017, jolloin jaoimme vastualueet. Yhdessä sovimme vastualueet eli päätimme, kuka meistä kolmesta on yhteydessä mihinkin tahoon ja informoi taide- ja kulttuuripalveluiden tuottajia tulevasta Armas-festivaalista. Avasimme Armas-festivaalin yhteydenpitoa varten oman sähköpostiosoitteen.

Elokuussa 2017 pidimme palaverin Socomilla ja aloimme koota ohjelmistoa taide- ja kulttuurintuottajien ehdotusten perusteella. Ennen toiminnallisia tapahtumaviikkoja suunnittelimme Lappeenrannan kulttuuripalveluita koskevan kyselylomakkeen, jonka avulla keräsimme Armas-festivaalin tapahtumiin osallistuvilta ikäihmisiltä palautetta Lappeenrannan alueen kulttuuripalveluista sekä kokemuksia ensimmäistä kertaa järjestettävälle Armas-festivaaleille osallistumisesta.

Armas-festivaalin toteutuminen kuvataan seuraavassa kehittämistoiminnan työskentelyvaiheet-mallin mukaisesti jaettuna seitsemään eri vaiheeseen. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 53.)

Armas-festivaali 1.–15.10.2018	Kehittämistoiminnan työskentelyvaiheet 1-6
Kehittämistarpeen tunnistaminen 3/2017	Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socomin työelämälähtöinen tarve: saada projektityöntekijöitä suunnittelemaan ja toteuttamaan ikäihmislähtöinen Armas-festivaali Lappeenrantaan lokakuussa 2017.
Ideointivaihe 4/2017	Vastuualueiden työjako, Armas-festivaaliohjelman kokoaminen ja kyselylomakkeen laatiminen ikäihmislähtöisesti.
Toteutusvaihe 1.–15.10.2017	Kaksiviikkoisen Armas-festivaalin ohjelma sisälsi kaikille ikäihmisille avoimia eri puolilla Lappeenrannan kaupunkia järjestettäviä kulttuuritapahtumia ja palvelutaloissa asuvien ikäihmisten luo vietäviä kulttuuritapahtumia. Tapahtumia oli yhteensä 43.
Tulos	Armas-festivaalin tapahtumiin osallistui yhteensä noin 750 ikäihmistä. Tapahtuman aikana saimme 60 vastausta kulttuuri- ja taidepalveluita koskevaan kyselyymme.
Arviointivaihe	Armas-festivaalin järjestämisestä saimme paljon arvokasta kokemusta projektityöskentelystä. Lisäksi saimme paljon tietoa Lappeenrannan alueen taide- ja kulttuuripalveluista sekä niiden kehittämistarpeista.

<p>Päätösvaihe</p> <p>16.10.2017</p>	<p>Toiminnallisen Armas-festivaalin jälkeen pidimme Seppälän kanssa tapahtuman purkupäivän. Kaksiviikkoinen, pienellä budjetilla järjestetty kulttuuritapahtuma on liian lyhytkestoinen kulttuuritoimintojen juurruttamiseen käytäntöön. Yhteistyötahojen kartoitus olisi pitänyt aloittaa jo aiemmin ja markkinoinnissa osittain epäonnistuttiin.</p>
--	--

Kaavio 2. Armas-festivaalin kehittämistoiminnan työskentelyvaiheet (Salonen, Hietaranta, Hautala & Kinos 2017.)

Kaksiviikkoinen Armas-festivaali sisälsi kaikille ikäihmisille avoimia kulttuuritapahtumia ja palvelutaloihin asukkaiden luo vietäviä suljettuja kulttuuritapahtumia. Armas-festivaalin yhteistyökumppaneita olivat Lappeenrannan kaupunki, Lappeenrannan kaupungin museotoimi, Taidekoulu Estradi, Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistys, vapaaehtoiskeskus Me-Talo, Musiikkiopisto, palvelukodit, musiikkiterapeutti Tiinapriitta Savela, Lappeenrannan kaupunginorkesteri, senioritanssinopettaja Hanna Putkonen, senioriteatteri, Rajan Nuorten kansantanssiryhmä, Etelä-Karjalan kansalaisopisto, Lappeenrannan kaupungin pääkirjasto sekä taidegraafikko Tarja Heilimo. Lisäksi suunnittelimme ja ohjasimme omat paikat Lappeenrannan pääkirjastolla ja Etelä-Karjan kansalaisopiston tiloissa.

Armas-festivaalien aikana järjestettyihin 43 kulttuuritapahtumaan osallistui noin 750 ikäihmistä. Tapahtumissa kartoitimme kyselylomakkeella ikäihmisten toiveita, tarpeita ja esteitä kulttuuripalveluiden ja taidepalveluiden käyttäjinä. Kyselyyn osallistuneilta ikäihmisiltä keräsimme myös palautetta Lappeenrannan kulttuuri- ja taidepalveluista. Saimme yhteensä 60 vastausta. Kyselyyn vastaajat olivat 35 –102 vuotiaita.

Kyselyyn vastanneet kertoivat käyvänsä useimmin teatterissa, musiikkitapahtumissa sekä konserteissa. Lisäksi suosittuja taide- ja kulttuuripalveluita olivat kirjasto, Etelä-Karjan kansalaisopiston kurssit, tanssiharrastus sekä kädentaitokurssit. Kysyttäessä mitä taide- ja kulttuuripalveluilta ikäihmiset toivoivat enemmän, he vastasivat musiikkitapahtumia, päivällä järjestettäviä näytöksiä muun muassa teatteriinkin sekä tanssia. Ikäihmiset toivoivat myös musiikkiliikuntaa, yhteislauluja, taidepajoja ja näytelmäkerhoa. Vastaajat olivat valmiita maksamaan osallistumisesta kulttuuripalveluihin kuukaudessa 21-60 euroa.

Kyselyssä pyydettiin suljetuin ja avoimin kysymyksin vastauksia siihen, mikä estää ikäihmisiä osallistumasta kulttuuri- ja taidetapahtumiin. Vastaajista 20 % piti esteenä fyysisiä rajoitteita, 23 %:n mielestä harrastaminen oli kallista, hankaluutta tuottivat myös tietokoneella ilmoittautuminen sekä vaikeudet saada tietoa harrastusmahdollisuuksista.

Armas-festivaalin tapahtumista oli kaksi sanomalehti-ilmoitusta Lappeenrannan uutisissa 27.9.2017 ja 8.10.2017 sekä lehdistötiedote Vartti-lehdessä 30.9.2017. Lisäksi Armas-festivaalin tapahtumatiedot ilmoitettiin Etelä-Saimaa-lehden tapahtumakalenterisissa, joka päivittyy lehden www-sivuille. Tapahtumakalenteri julkaistaan myös painettuna kaikkiin kotitalouksiin jaettavassa Keskiviikko-lehdessä. Sosiaalisessa mediassa Armas-festivaalista julkaisuja tekivät Facebookiin Socom ja Lappeenrannan kaupungin asukasyhteyshenkilö. (Armas-festivaalin loppuraportti, Socom, 2018.)

Ilmaisjakelulehdissä olleet mainokset eivät tavoittaneet kaikkia ikäihmisiä toivotulla tavalla. Armas-festivaalin ohjelma ja pajakuvaukset olisi kannattanut luetuttaa ikäihmisillä ja näin varmistaa etukäteen, että kohderyhmämme varmasti ymmärtää, mitä ohjelma- ja pajasisällöt tarkoittavat. Tapahtuman rahoituksen myöhäinen varmistuminen ja tiukat markkinointiaikataulut eivät kuitenkaan antaneet meille mahdollisuutta Armas-festivaalin mainos- ja pajatekstien testaamiseen ikäihmisraadilla. Näkyvyyttä olisimme voineet parantamaa esimerkiksi pyytämällä Yle Etelä-Karjalaa tai ilmaisjakelulehtiä paikalle tekemään juttua jostakin Armas-festivaalin tapahtumasta.

Etelä-Saimaan www-sivuille päivittyvän tapahtumakalenterin kanssa meillä oli ongelmia: palstalla oli Armas-festivaalin tapahtumista puutteellisia ja lyhenneltyjä tietoja sekä pajasikermästämmme oli virheellisesti ilmoitettu väärä tapahtumapaikka. Tämän korjasimme viemällä pääkirjaston ulko-oville oikean tiedon pajasikermän järjestämispaikasta.

Armas-festivaalin toiminnallisen osuuden jälkeen pidimme Seppäsen kanssa yhteisen purkupäivän 16.10.2017. Kävimme läpi tapahtumien onnistumiset ja puutteet. Totesimme, että lyhytaikaisella hanke- tai projektirahoituksella toteutettu toiminta tekee kehittämistyöstä lyhytjänteistä. Ongelmaksi muodostuu projektien

jatkuvuuden turvaaminen sekä toimintojen juurruttaminen sosiaali- ja terveysalan arkeen (Huhtinen-Hilden, Puustelli-Pitkänen, Strandman & Ala-Nikkola, 2017, 23).

Kahden viikon Armas-festivaali toiminnallisella tapahtuma osuudella pyrittiin tarjoamaan ikäihmisille mahdollisuus kokeilla ja tutustua erilaisiin kulttuuri- ja taide- muotoihin ja menetelmiin ilmaiseksi. Mahdollistamalla ikäihmisille uuden taide- ja kulttuuriharrastuksen kokeilemisen ilmaiseksi, voimme olla mukana innostamassa ikäihmisiä aloittamaan uutta kulttuuriharrastusta.

3.2 Armas-festivaalin ohjelma ja kuvat

<p>Avajaiset 1.10.2017</p> <p>Kauppakeskus Iso-Kristiina</p>	<p>Avajaisissa esiintyi senioribändi Nostalgia ja yleisöllä oli mahdollisuus osallistua ohjattuihin senioritansseihin. Teatterinjohtaja Timo Sokura ohjasi kulttuuriaiheista paneelikeskustelua, johon oli kutsuttu panelistit vanhusneuvoston puheenjohtaja Harri Aartelo, vanhusneuvoston varapuheenjohtaja Paula Roilas, EK liiton Lappeenrannan puheenjohtaja Erkki Veikkonen sekä vapaaehtoiskeskus Kuutinkulman edustaja Eila Heino. Nostalgia bändi soittaa avajaisissa ja yleisö tanssii. (Kuva 1.)</p>
<p>Iloa ikään -pajat</p>	<p>Taidekoulu Estradin ja Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistys ry:n yhteistyössä järjestetyille musiikki-, sirkus- ja teatteripajoille olivat tervetulleita myös Armas-festivaaliin osallistujat (Kuva 6.)</p> <p>Sammontorin asukastupa ja Taidekoulu Estradi</p>
<p>Senioritanssi</p>	<p>Tanssistudio Twostepin tanssinopettaja Hanna Putkonen kiersi eri palvelukodeissa ja Me-talolla ohjaamassa senioritanssia. Putkonen ohjasi senioritanssia myös avajaisissa. (Kuva 2.)</p> <p>Twostep, Palvelukodit ja vapaaehtoiskeskus Me-talo</p>

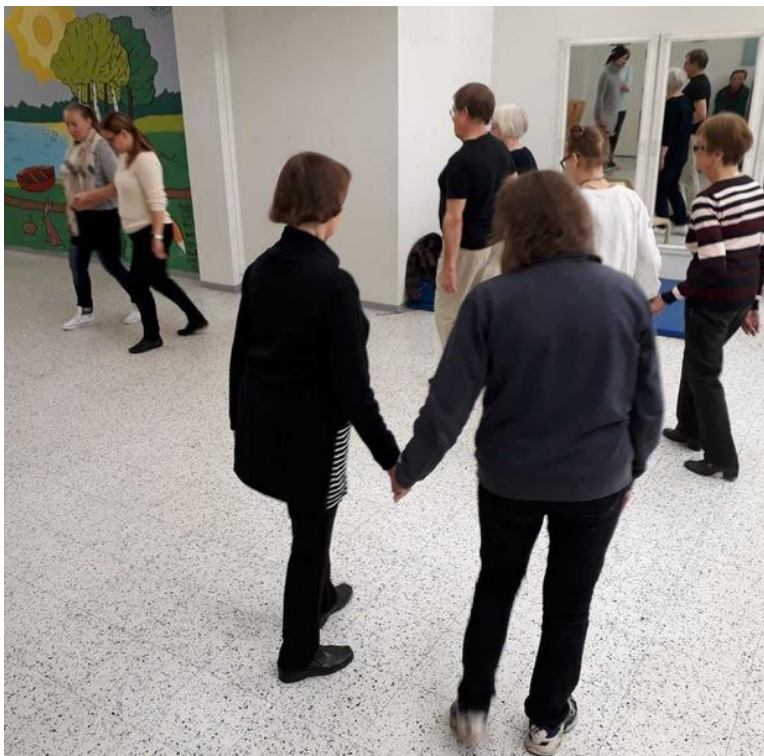
Musiikki- ja lauluesityksiä	<p>Musiikkiopiston nuoret oppilaat kiersivät laulamassa ja soittamassa ympäri Lappeenrantaa. Seppo Äikäs soitti haitaria ja laulatti ikäihmisiä.</p> <p>Lappeenrannan palvelukodit ja Palvelutalo Toivonkoti</p>
Musiikkipajat	<p>Musiikkiterapeutti ja musiikkipedagogi Tiinapriitta Savela ohjasi musiikkia ikäihmisille. Musiikkipajoissa laulettiin yhdessä tuttuja lauluja, kokeiltiin rytmisoittimia ja hieman liikuttiin musiikin mukana.</p> <p>Lappeenrannan palvelukodit</p>
Lappeenrannan kaupungin orkesterin konsertti	<p>Kaupungin orkesteri järjesti yksityisiä konsertteja pienellä kokoonpanolla.</p> <p>Penttiläntien palvelukoti (Joutseno), Sammonlahden ja Lauritsalan päivätoiminta, Lehmuskoti ja Tuomikoti</p>
Sodan värit -näyttely	<p>Etelä-Karjalan museoon kutsuttiin eskariryhmiä ja ikäihmisiä keskustelemaan ja katsomaan Sodan värit -näyttelyä. Keskustelua ohjasi museoamanuenssi Hanna Lommi (Kuva 3.)</p> <p>Etelä-Karjalan museo</p>
Senioribändin avoimet harjoitukset	<p>Ikäihmiset ja muut kiinnostuneet pääsivät katsomaan senioribändin harjoituksia.</p> <p>Lappeenrannan musiikkiopisto</p>
Senioriteatteri ja yhteislaulua	<p>Senioriteatteri järjesti ilmaisen esityksen Kurkistus kouluun ja tilaisuudessa oli myös yhteislaulua. (Kuva 5.)</p> <p>Taidekoulu Estradi</p>
Museoperjantai	<p>Lappeenrannan museoihin oli ilmainen sisäänpääsy.</p>

Rajan Nuorten nuorisoseuran kansantanssia	Rajan Nuorten kansantanssiryhmä esiintyi ikäihmisille. Palvelutalo Toivonkoti
Onnistujan paja	Onnistujan pajassa tehtiin oma taideteos kohopainografialla. Ohjaajana toimi taidegraafikko Tarja Heilimo. (Kuva 4.) Etelä-Karjalan taidemuseo
Työpaja 1: Pensselit heilumaan	Soveltavan kuvataiteen paja Pensselit heilumaan pidettiin Lappeenrannan kirjaston tiloissa. Ohjaajana toimi Merja Heiskanen. (Kuva 7.) Lappeenrannan pääkirjasto
Työpaja 2: Liikunnallinen musiikkimatka Saharaan	Liikunnallinen musiikkimatka Saharaan johdatteli osallistujat itämaisen tanssin liikekieleen tuolilla istuen. Ohjaajana Jessi Sahlberg. Lappeenrannan pääkirjasto
Työpaja 3: Suomi kukkimaan!	Kädentaitopajassa Suomi kukkimaan! Valmistettiin kierrätysmateriaaleista kukkia, joilla sai koristella Suomen karttaa. Ohjaajana Tytti Pohjamo. (Kuva 8.) Lappeenrannan pääkirjasto
Pajasikermä	Pajasikermässä sai osallistua työpajoihin 1,2 ja 3 kaikkiin tai vain osaan niistä. Etelä-Karjalan kansalaisopisto

Kaavio 3: Armas-festivaalin ohjelma

Kuva 1. Tanssin pyörteissä Armas-festivaalin avajaisissa kauppakeskus Iso-Kris-tiinassa 1.10.2017. Senioribändi Nostalgia soittaa tanssimusiikkia.

Kuva 2. Senioritanssinohjaaja Hanna Putkonen ohjasi senioritanssia ikäihmisille Me-talolla Lappeenrannassa.

Kuva 3. Ikäihmisten ja eskarilaisten ylisukupolvinen kohtaaminen Sodan värit -näyttelyn äärellä Etelä-Karjalan museolla. Ohjaajana toimi museoamunuessi Hanna Lommi.

Kuva 4. Taidegraafikko Tarja Heilimon ohjaama Onnistujan grafiikanpaja Lappeenrannan taidemuseolla.

Kuva 5. Senioriteatterin Kurkistus kouluun -näytelmä Taidekoulu Estradilla.

Kuva 6. Iloa ikään -sirkuspaja taidekoulu Estradilla. Ohjaaja Petra Mäkinen-Neuvonen.

3.3 Omat taidepajat

Sosiaalialan ammattieettiset periaatteet olivat perustana Armas-festivaalin omien pajojemme sisältöjen suunnittelussa ja toteutuksessa. Pajojen taidetoiminta perustui teoriatietoon kulttuurihyvinvoinnista sekä luovista toiminnallista menetelmistä sosiokulttuurisessa työssä. Pajaan osallistuja on samalla myös tapahtuman asiakas. Asiakkaan kohtaamisessa on erityisen tärkeää arvostava vuorovaikutus ja luottamuksen ja turvallisen ilmapiirin luominen. Ikäihmisille suunnatussa toiminnassa on myös osattava huomioida hänen toimintakykynsä ja voimavaransa sekä hänen mahdollinen tarpeensa saada rohkaisua.

Suunnittelimme Armas-festivaalille neljä erilaista pajaa. Merja Heiskanen ohjasi vesivärimaalausta (Työpaja 1), Jessi Sahlberg liikunnallisen musiikkimatkan Saharaan (Työpaja 2) ja Tytti Pohjamo kädentaitopajan Suomi kukkimaan (Työpaja 3). Neljäs paja oli pajasikermä, jossa oli mahdollista osallistua kaikkiin pajiin tai vain osaan niistä.

Tiloiksi työpajojen järjestämiseen valikoituivat keskeisen sijainnin perusteella Lappeenrannan kaupungin pääkirjasto ja pajasikermän paikaksi Etelä-Karjalan kansalaisopiston luokkatilat Kauppakadulla. Liikunnallinen musiikkimatka Saharaan sekä kädentaitopaja Suomi kukkimaan järjestettiin pääkirjaston Heili-salissa, jossa tilaa oli mahdollista muuntaa ohjattuihin toimintoihimme sopivaksi. Lisäksi tilassa oli mahdollisuus musiikin soittamiseen äänentoistolaitteilla, joita tarvittiin molemmissa pajoissa. Pensselit heilumaan -vesivärimaalauspaja järjestettiin kirjaston satuhuoneessa, koska sen läheisyydessä oli vesipiste, joka oli edellytys vesivärimaalauksen onnistumiselle.

Pajojen etukäteisjärjestelyssä mietimme esteettömyyttä ja varautumista siihen, että pajaan osallistuvilla ikäihmisillä saattaisi olla käytössä apuvälineitä, kuten rollaattori tai pyörätuoli. Pääkirjaston satuhuone sijaitsee pääkirjaston kellarikerroksessa, joten tarkistimme etukäteen, että tilaan oli mahdollista kulkea hissillä mahdollisten apuvälineidän tai saattajan kanssa. Teimme myös opasteita helpottamaan eri paikkojen löytymistä. Sovimme, että jokainen on vuorollaan apuohjaajana toistemme pajoissa.

Pajan sisällön suunnittelu oli haasteellista, koska etukäteen emme tiedäneet, keitä mahdolliset osallistujat ovat ja millainen heidän toimintakykynsä on. Otimme huomioon pajojen sisällöissä, että toiminta sopi kaiken kuntoisille ja on muokattavissa osallistujien tarpeiden mukaan.

3.4 Työpaja 1: Pensselit heilumaan

Merja Heiskanen

Olin aikaisemmin lukenut Laurea-ammattikorkeakoulun kehittämästä ja rekisteröimästä Kohtaamistaiteesta, joka on ryhmätoimintaan perustuva yksi sosiaalialan taidelähtöinen menetelmä. Sen toimintamalli soveltuu hyvin sosiokulttuuriseen vanhustyöhön, joten sovelsin joitain Kohtaamistaiteen ajatuksia omaan maalauspaajaan.

Kohtaamistaide perustuu japanilaiseen Clinical Art-systeemiin, joka kehitettiin 1990-luvulla Japanissa tukemaan dementiapotilaiden hyvinvointia (Pusa 2017). Systeemiä on kehitetty suomalaiseen kulttuuriin ja palvelujärjestelmään sopivaksi ja sen nimeksi valikoitui Kohtaamistaide. Kohtaamistaiteen kolme peruspilaria ovat 1) esteettinen taide-elämys, jonka osallistuja saa omin käsin luodusta kauneudesta, 2) arvostava kohtaaminen sekä 3) ohjaajan kyky vaalia omaa ja muiden hyvää eettisesti ja esteettisesti. Taidetoimintahetket rakentuvat virittäytymisestä, taideprosessin ohjaamisesta sekä arvostuskierroksesta jokaisen osallistujan työn äärellä taidehetken loppuksi. (Pusa 2014, 6.)

Kohtaamistaiteen tavoitteet ja toiminta liittyvät asiakkaiden kuntoutuksen tavoitteisiin, joilla pyritään ylläpitämään ja edistämään asiakkaiden toimintakykyä, luovuutta ja hyvinvointia. Kohtaamistaiteen eettisyys rakentuu sosiaalialan etiikan varaan. *Aidon dialogisen otteen omaava Kohtaamistaiteen ohjaaja ei yritä tietää ja kontrolloida liikaa. Hän uskaltaa luottaa taiteeseen ja sen yllätyksellisyyteen sekä toiseen ihmiseen, joka on käsittämätön ja erityislaatuinen.* (Ahos & Pusa 2014, 16, 18–19.)

Maalauspajan sisällön suunnittelun lähtökohtana olivat värit ja niiden maalaaminen vesiväreillä. Maalushetken tehtävien oli tarkoitus antaa aistielämyksiä ja

mahdollisuuden itseilmaisuuksiin värien kautta sekä onnistumisen kokemuksia. Pajassa edettiin alkulämmittelystä yksinkertaisiin maalausharjoituksiin. Maalauksen aihetta ei tarvinnut itse keksiä, vaan maalaaminen perustui itselle mieleisten värien ja muotojen valintaan.

Värien aistiminen ja niiden vaikutus tunteisiimme ja mielialaamme on merkittävä. Värien kautta on mahdollista saada kosketus omaan sisäiseen maailmaan ja sitä kautta myös sanoittaa sisintään. Värimaalaus on yksi itseilmaisun ja tunteiden sanoittamisen väline. Kuten musiikissa, nuotit saavat aikaan halutun melodian ja tunnelman, myös väreillä maalatessa tapahtuu sama asia.

Maalauspaajaan osallistui viisi Etelä-Karjalan Muisti ry:n miesasiakasta ja kaksi työntekijää. Heillä oli hyvä ryhmähenki ja huumorintaju. Vuorovaikutus toimi alusta lähtien välillä hyvin ja tunnelma oli välitön. Pyysin myös työntekijöitä osallistumaan maalaushetkeen. Oli hauska huomata, kuinka pian he unohtivat työntekijäroolinsa ja olivat osa ryhmää uppoutuneena annettuihin tehtäviin.

Ennen maalaushetkeä jaoin jokaiselle osallistujalle paperilapun, johon kukin sai kirjoittaa ensin oman etunimen. Tämän jälkeen pyysin heitä miettimään, millä värillä he kuvailisivat omaa aamupäivän tunnelmaa ennen maalauspaajaan tuloa, ja kirjoittamaan mieleen tulevan värin paperilapulle. Tässä olisi pitänyt varautua käyttämään myös valmiita värikortteja. Värikortit ovat hyvä apu heille, joilla on vaikeuksia sanoittaa omia tunteita tai tunnistaa ja muistaa eri värejä ilman konkreettista esimerkkiä. Onneksi kenelläkään osallistujalla ei ollut tähän tarvetta.

Kohtaamistaitteessa virittäytyminen ennen varsinaista taidetoimintaa on aina tavoitteellista: se on reitti, joka ohjaa onnistuneeseen taidetyöskentelyyn. Suunnitelin ryhmän lämmittelyhetken tämän ajatuksen pohjalta. Pyysin osallistujat nousemaan pöydän äärestä seisomaan lattialle ja muodostamaan ringin. Mielikuvisamme otimme käteen ison pensselin ja maalasimme oman tai unelmien talon seinät mieluisalla värillä ja puutarhan talon ympärille. Maalasimme vielä vierellä seisovan sellaisella värillä, minkä ajatteli antavan hänelle inspiraatiota tulevaan maalaushetkeen. Lämmittelytehtävään eläytyminen oli kaikille helppoa, ja tunnelma oli varsin innostunut.

Virittäytymisen jälkeen osallistujat saivat aluksi kokeilla, millaisia värejä vesiväripaletti sisältää. Tämän jälkeen siirryttiin maalaamaan värejä, joita syntyy, kun päävärejä sekoittaa keskenään. Yhdessä muisteltiin ensin, mistä väreistä saadaan vihreää, ruskeaa ja muita värejä. Lopuksi jokainen sai maalata itselleen mieluisia värejä. Näin kukin osallistuja sai maalata omannäköisen ja itselle mieluisten värien väripaletin. Tässä tehtävässä jätin tietoisesti antamatta valmista aiheita. Halusin, että osallistuja voi keskittyä värien aistimiseen, ei valmiin aiheen maalaamiseen. Yksi ryhmäläisistä ryhtyi tosin maalaamaan heti omaa aiheita. En kuitenkaan lähtenyt ohjaamaan häntä takaisin annettuun tehtävään, vaan annoin hänen maalata kuten itse halusi.

Viimeisessä maalaustehtävässä oli selkeä aihe, ”unelmieni räsymatto”. (Kuva 7) Olin leikannut tehtävää varten valmiiksi suorakaiteen mallisia vesiväripapereita. Jokainen sai miettiä, millaisia raitoja ja värejä omaan mattoonsa haluaa maalata. Yksi osallistuja aloitti maalaamisen lyhyin, varovaisin vedoin keskelle paperia. Hänen kohdallaan kysyin lupaa maalata hänen kansaan. Niinpä pidimme yhdessä siveltimestä kiinni ja näin maalasimme muutaman räsymaton raidan ylhäältä alas paperin reunoihin asti. Hän rohkaistuikin maalaamaan räsymaton loput raidat paperin reunasta reunaan. Jotkut osallistujista pelkäsivät sotkevansa pöydän suojaliinoja, ja heitä sai monta kertaa rohkaista, että nyt saa pöytäliinat likaantua!

Kohtaamistaidetoimintaan kuuluu työskentelyn lopuksi arvostuskierros, jossa kaikki osallistujat saavat sanoa arvostavia sanoja toisten töistä. Tähän ei aika valitettavasti kuitenkaan riittänyt. Ehdin kuitenkin jakaa kaikille uudelleen alussa jakamani paperilaput, johon he olivat kirjoittaneet aamutunnelman värin ja oman nimen. Lapun toiselle puolelle sai kirjoittaa värin, mikä tuli mieleen nyt, kun maalaus hetki oli ohi.

Maalaus hetken päätyttyä sovimme maalausten noutamisesta seuraavana päivänä, kun ne olisivat kuivuneet. Kaikille osallistujille oli tärkeää, että he saisivat maalauksensa itselleen.

Kuva 7. Unelmien räsymattojen maalausta Merja Heiskasen Pensselit heilumaan -maalauspaikassa.

3.5 Työpaja 2: Liikunnallinen musiikkimatka Saharaan

Jessi Sahlberg

Olen aiemmin opiskellut artesaaniksi ja tilasomistajaksi, itämaista tanssia olen opettanut yli 20 vuotta kaikenlaisille ja -ikäisille liikkujille. Työnantajinani on ollut kansalaisopistoja, tanssiyhdistyksiä ja liikuntaseuroja. Ikäihmisiä olen ohjannut Reumayhdistyksessä sekä Kunnossa kaiken ikää -ryhmässä. Lähdin suunnittelemaan liikunnallista ja rentouttavaa tuokiota ikäihmisille siten, että mukaan voivat osallistua kaiken kuntoiset. Koska osa asiakkaista saattoi istua pyörätuolissa, kaikki liikkeet tehtiin istuen tuolilla. Tanssillinen musiikkimatka oli yhdistetty virkistytymishetki liikunnan, musiikin ja mielikuvien avulla. Tavoitteenani oli tuottaa vanhuksille fyysisen toiminnan kautta rentouttavaa eläytymistä ja mahdollisuus itseilmaisuuksiin. Musiikkimatka oli kestoaltaan 45 minuuttia ja sen voi toteuttaa kaikenlaisissa tiloissa.

Musiikkimatalla keskityttiin ylävartalon kannatukseen, käsiliikkeisiin, kylkilihaksiin ja osin myös jalkalihaksiin. Musiikkimatka haastoi eläytymään tunnelmiin ja

siirtämään ajatuksen kauas Saharaan. Kukin kappale tuki tunnelmaa ja rytmiä, jossa liikkeitä tehtiin. Hidas, eteerinen musiikki puolestaan antoi tilaa levätä hetken ennen seuraavaa osiota.

Ohjelman rungon suunnittelin musiikin rytmin ja tunnelman mukaan seuraaviin kappaleisiin:

Soul's Journey: Kappaleen aikana kerroin matkasta ja mitä sen aikana tehdään. Lämmittelimme olkapäiden lihaksia, käsivarsia ja rintakehää. Ohjaaja voisi tässä kohtaa kiertää katsomassa osallistujien ryhtiä.

Hahatti Inta: Matka alkoi Marrakechin torilta, jossa etsittiin mukaan varusteita matkaa varten Saharaan. Teimme eteen kumarruksia, noukittiin maasta tavaroita, pyörittelimme käsiä ja tingattiin hinnoista (erilaisia käsiliikkeitä ja ojennuksia, ranteiden liikkeitä ja kumarruksia alas). Tavarat pakattiin kamelin selkään (venytyksiä ylöspäin) ja karavaani oli valmis matkaan.

Zeina: Karavaani lähti liikkeelle kamelin rytmisten liikkeiden mukana. Jalat marsivat ja koskettivat vuoroin oikealle ja vasemmalle. Jalkoja suoristeltiin ja koukisteltiin vuoron perään.

Soaring Gait: Kamelin selässä rintaranka nousi ylös ja palasi takaisin perusasentoon, josta edelleen eteen ja takaisin. Ylävartalo huojui oikealle ja vasemmalle. Karavaani kulki yhä nopeammin. Aurinko poltti, ja hiekka oli kuumaa. Ylävartalo kallistui oikealle ja vasemmalle, olat ja pää keinuivat rennosti mukana. Kädet nousivat keskeltä ylös ja sivulta alas hengityksen tahtiin.

Mystic caravan: Karavaanissa kulkijoita alkoi väsyttää ja janottaa, kaukana siinsi keidas. Palmut huojuivat ja perillä vesi viilensi. Venyteltiin olkapäät, niska ja kädet. Olkapäät pyörivät vuorotellen, ja ranteet seurasivat mukana pienin pyöryksin. Karavaani lähti taas liikkeelle.

Blessing: Kaukaa kuului ääniä ja laulua. Karavaani saapui beduiinien telttaleiriin. Olat kiersivät eteen ja taakse, liike nopeutui ja muuttui rintakehän värinäksi. Olat nousivat ylös ja pudotettiin alas. Kädet tekivät isoa kahdeksikkoja sivuilla.

Voodoo break: Poppamies saapui näkyville, ja tanssi alkoi. Rintarankaa työnnettiin oikealle ja vasemmalle. Jalat tekivät ympyrää lattiaan. Polvia nostettiin kohti vatsaa vuorotellen ja koukistettiin eteen ja alas.

UnuTamadum: Kaunis tumma nainen lauloi. Kertasimme kaikkia liikkeitä.

Migranation: Yö saapui, nuotiot sammuiivat. Rentouduttiin hengityksen tahtiin. Venyteltiin ja kuunneltiin samalla pehmeää musiikkia.

Pajaani ei valitettavasti saapunut osallistujia. Sen sijaan pääsin testaamaan ohjelmaani apuohjaajille Heiskaselle ja Pohjamolle. He olivat ensikertalaisia itämaisen tanssin työpajalla, kuten oli oletuksenani myös vanhuksista, joita pajaani odotin. Sain heiltä palautetta liikkeistä, musiikista ja mielikuvien tuottamisesta. Palaute oli ammatilliseen kasvuuni korvaamatonta ja ainutkertaista; se korvasi pettymyksen osallistujien puutteesta. Ohjaustaitoni vanhusten ohjaajana kasvoi prosessin aikana ja itse työ tapahtui jo ennen pajaa: kohderyhmän huomiointi, toiminnallisten työmenetelmien tuominen käytäntöön, suunnittelu ja mielekkään sisällön tuottaminen olivat itse tarkoitus.

Uusien menetelmien tuominen käytäntöön ja säännölliseen toimintaan on työlästä, ja usein vaatii vuosia, jotta vakituinen kohderyhmä löytyy. Työelämän ohjaajamme Seppänen varoitti meitä juuri tästä tilanteesta ennakkoon. Hänen vuosien kokemuksensa kulttuurialan toimijana ja tuottajana on osoittanut, että tapahtumia ja toimintaa on järjestettävä useita kertoja, jotta ne juurtuisivat käytäntöön.

Itämainen tanssi

Itämaista tanssia on tutkittu lähinnä tanssiyhdistysten julkaisuissa. Helsinkiläinen tanssiyhdistys Masrah ry:n pitkäaikainen opettaja Tuija Rinne kirjoittaa, että itämainen tanssi on saavuttanut laajaa suosiota länsimaisten harrastajien keskuudessa. Suomeen itämainen tanssi on tullut 70-luvulla (Rinne 2018.)

Itämaista tanssia harrastavat kymmenet tuhannet naiset. Itämaisen tanssin suureen suosioon on vaikuttanut muun muassa sen tutkitusti suotuista vaikutuksista selkäkipuihin. (Rinne 2018.). Itämaisen tanssin opettaja Leena Kallio (2018) puolestaan kertoo, että itämaisella tanssilla on monta hyvää vaikutusta fyysiseen hyvinvointiin ja hän puhuu itämaisesta tanssista myös nimellä tanssillinen kuntoliikunta

(Kallio 2018.). Kallion mukaan itämainen tanssi muun muassa parantaa rintarangan ja yläraajojen liikkuvuutta, auttaa niska- ja hartiajännityksiin sekä selkävai-voihin ja kehittää koordinaatiota. Tanssiminen myös edistää selkärangan ja nivel-ten liikkuvuutta, ehkäisee osteoporoosia, rentouttaa ja venyttää kipeytyneet lihak-set, parantaa virtsanpidätyskykyä vahvistamalla lantionpohjan lihaksia sekä lau-kaisee lihasjännityksiä lempeällä ja dynaamisella tavalla. Ja mikä tärkeintä, kai-kenlainen tanssi virkistää mieltä.

Jan Englund (2017) kirjoittaa tanssin voimaannuttavasta vaikutuksesta ja keho-tietoisuudesta luovan tanssin yhteydessä. Itämainen tanssi on vuosisatojen myötä muuttunut paljon, mutta sillä on edelleen yhteisöjä vahvistavia ja yksilöä voimaannuttavia vaikutuksia. (Englund 2017, 17.)

Itämaisen tanssin liikekieli on aaltoilevaa, pehmeää ja toisaalta iskujen osalta na-pakkaa. Ikäihmisille itämainen tanssi sopii juuri sen pehmeiden vuoksi: kukin voi tehdä liikkeet oman kehon rajoitusten mukaan ja myös istuallaan. Ylävartalon liik-keet auttavat myös rentouttamaan selkää ja niskoja. Itämaisen tanssin opettaja Sirke Seppänen (1993) kuvailee itämaisen tanssin liikeratoja pyöreiksi, aaltoile-viksi, pehmeiksi ja naisellisiksi. Ne ovat myös nopeita ja rytmikkäitä kuin sydämen syke. Lantio on hänen mukaansa ihmisen voimakemus, fyysinen keskipiste ja selän tukipiste. Isolaatiotekniikka on olennaista itämaisessa tanssissa, se vahvis-taa koko vartalon hallintaa ja liikkeet ylipäättään ovat hyvin luonnollisia ja ne tulisi pitää rentoina. (Seppänen 1993, 23.)

Luovan tanssin psykososiaalinen kokonaisvaltaisuus mahdollistaa myös tanssin merkityksen vaihtelun. Tanssin ei tarvitse olla pelkästään fyysistä hyvinvointia, se voi olla myös positiivista sosiaalista vuorovaikutusta ja itseilmaisua, jonka kautta itsetunto vahvistuu. Tanssiin liittyvät vahvasti myös terapeutitset elementit, ke-hollisen tietoisuuden ja herkkyyden lisääntyminen tai tanssin läsnäolon, elävyy-den ja voimaantumisen tunnetta lisäävät vaikutukset. Luovaa tanssia voidaan pi-tää myös tutkimusmatkana. (Englund 2017, 16.)

3.6 Työpaja 3: Suomi kukkimaan!

Tytti Pohjamo

Olen aikaisemmalta koulutukseltani ohjaustoiminnan artemi (amk) ja työkseni olen ohjannut erilaisia kädentaitomenetelmiä aikuisille kehitysvammaisille henkilöille kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminnassa. Sosionomien ammatillisessa työharjoittelussa olin Etelä-Karjalan sairaanhoitopiirin ikäihmisten kuntouttavassa päivätoiminnassa, jossa sain arvokasta työkokemusta ikäihmisten kohtaamisesta ja ohjaamisesta. Sosiaalisuus ja luovat kädentaitomenetelmät sekä materiaalituntemus ovat ominta osaamistani.

Kohti luovaa arkea -kulttuurisen vanhustyö asiakaslähtöisyyden edistäjänä -tutkimusraportissa sanotaan luovien taide-elämyksien kokemisen merkityksellisyyden määräytyvän aina ihmisen elämänkokonaisuudesta eli ikäihmisen omasta henkilökohtaisesta elämäntarinasta ja historiasta käsin. Taidetta ja luovuutta voi meistä jokainen kokea omalla tavallaan taidoista, kyvyistä tai kapasiteetista riippumatta. Luovan kädentaitopajan ohjaamisessa ikäihmisille on otettava ikäihmislähtöisesti huomioon mahdolliset kohderyhmän erityistarpeet kuten kuulon-, hahmottamisen-, näkökyvyn heikkeneminen tai erilaiset liikkumarajoitteet. (Huhtinen-Hilden, Puustelli-Pitkänen, Strandman & Ala-Nikkola, 2017, 25.)

Ikäihmisten toimintakyky on hyvin moninaista ja kädentaitopajan suunnittelussa mietin ohjauksen kohderyhmänä olevia ikäihmisiä ja sitä, kuinka paljon he mahdollisesti tarvitsevat ohjausta ja avustusta askartelun hienomotoriikkaa vaativissa eri vaiheissa, kuten kukkien terälehtien piirtämisessä, värittämisessä ja saksien käytössä kukkien terälehtiä irti leikatessa. Kädentaitopajassa ikäihmisten vaiheistetun työskentelyn mahdollistamiseksi me opinnäytetyöntekijät toimimme toinen toistemme pajoissa apuohjaajina.

Itsenäinen Suomi vietti 100-vuotisjuhlavuottaan 2017. Suunnittelemani ja ohjaamani Suomi kukkimaan -kädentaitopajan idea oli, että osallistujat valmistivat itse kahvinsuodatuspusseista kukkia ja pajan lopussa näillä kädentaitopajan osallistujien itse askartelemilla kukilla oli tarkoitus kukittaa Suomen kartan muotoinen

yhteistaideteos. Kädentaitopajan alussa kuuntelimme Lauri Tähkän Minun Suomi -kappaleen, jonka sanoituksessa kuvataan kauniisti Suomen rikasta ja monipuolista luontoa.

Kukkien valmistukseen tarvitaan valkoisia kahvin suodatinpusseja. Kukkien terälehtien kaavoina käytetään kolmea kokoista pyöreitä metallisia lasipurkkien kansia, joiden avulla ikäihmisten on helppo piirtää suodatinpusseihin lyijykynällä erikokoiset ympyrät eli kukkien terälehdet. Seuraavaksi erikokoiset valkoiset suodatinpaperiin piirretyt ympyrät leikataan irti suodatinpusseista. Halutessaan valkoiset kukkien terälehdet voi värittää haluamallaan värillä vahaliiduilla tai puuväreillä. Lopuksi nippu erikoisia valkoisia tai itse haluamansa väriseksi väritetyn värisiä kukan terälehtiympyröitä niitataan ympyröiden keskeltä yhteen nitojalla ja viimeiseksi pyöreät kukan terälehdet pöyhitään kauniisti auki. (Kuva 8)

Lappeenrannan pääkirjastossa pidettyyn kädentaitopajaan ei aluksi näyttänyt tulevan osallistujia, kunnes vähän kädentaitopajan aloittamisajankohdan jälkeen kädentaitopajan järjestämispaikan Lappeenrannan pääkirjaston Heili-Salin ovelta kurkisti yksi hyvin innokas ikäihminen, joka kysyi, että täälläkö on se kädentaitopaja, jossa niitä kukkia askarrellaan? Lopputulos oli, että tämä ihastuttava ja hyvin puhelias ikäihminen sai meiltä henkilökohtaista opastusta ja ohjausta suodatinpussikukkien valmistamiseen. Suodatinpussikukkien askartelun lomassa tämä ikäihminen ehti kertoa meille monta tarinaa omasta elämäntilanteestaan, sukulaisista ja lapsenlapsista. Kädentaitopajassa kerroimme hänelle tulevasta Armas-festivaalin tapahtumista ja saimme pyydettyä hänet mukaan seuraavana päivänä katsomaan Senioriteatterin Kurkistus kouluun -esitystä taidekoulu Estradille.

Kädentaitopajan loppuun suunniteltu yhteistaideteos jäi pois kädentaitopajan ohjelmasta, koska pajaan osallistui vain tämä yksi, mutta sitäkin innokkaampi ikäihminen. Tässä tapauksessa laatu korvasi kädentaitopajaan osallistujien määrän ja me kaikki vietimme ikimuistaisen iltapäivän kädentaitopajassa iloisesti yhdessä askarrellen ja keskustellen.

Karelia-ammattikorkeakoulun julkaisussa Ikä! Moninainen ikäosaaminen sanotaan sosiokulttuurisessa vanhustyössä korostuvan ihmisten merkitykselliset kohtaamiset ja keskustelut, joissa yhdessä jaetaan elämäkokemuksia. Nämä merkitykselliset kohtaamiset ja keskustelut mahdollistavat ikäihmisille elämäkokemukseen liittyvien tunnemuistojen avaamisen. Ohjattaessa keskustelua ikäihmisten kanssa on annettava aikaa ja tilaa ikäihmisen omien kokemusten yhdessä jakamiselle, ikäihmisen äänen kuulemiselle, kokemuksen vahvistamiselle ja näkyväksi tekemiselle. Sosiokulttuurinen vanhustyö ja luova muistelutyö voivat parhaimmillaan auttaa ikäihmistä muodostamaan hänen omasta eletystä elämästään merkityksellisen ja arvokkaan kokonaiskuvan. (Jämsen & Kukkonen 2014, 92–93.)

Ikäihmislähtöisen kädentaitopajan suunnittelija ja toteuttaja ei voinut etukäteen tietää kuinka monta osallistujaa pajaan saapuu. Pajan suunnittelijan tulee varautua siihen, että pajaan voi saapua 0–15 osallistujaa, koska ikäihmisten Armas -festivaali tapahtumassa meidän opinnäytetyöntekijöiden omiin pajoihin ei ikäihmisiltä vaadittu ennakoilmoittautumista. Sosiokulttuuriseen vanhustyöhön kuuluu ikäihmisen aito kohtaaminen ja kuunteleminen. Mielestäni kädentaitopaja loi puitteet tämän yhden ikäihmisen ja meidän pajan ohjaajien merkitykselliselle kohtaamiselle, ajatusten jakamiselle askartelemisen äärellä.

Kuva 8. Suomi kukkimaan -kädentaitopajassa suodatinpusseista askarreltuja kukkia.

4 Eettisyys, tulokset ja kehittämisehdotukset

Socomin projektipäällikkö Seppäsen kanssa sovimme, että laadimme Armas-festivaalia varten kyselylomakkeen. Työelämän tarpeeseen tilattu kysely toteutettiin vain avoimiin ohjelmiin osallistuneille, eikä tarkoituksena ollut saada kattavaa tietoa. (Seppänen 2017.) Palvelutalojen asukailta keräsimme palautetta vain Kosen kodilta Ylämaalla. Halusimme itse olla paikalla keräämässä palautetta ja kehitysehdotuksia paperilomakkeella. Monilla ikäihmisillä ei ole mahdollisuutta, taitoa tai halua käyttää tietokonetta, siksi palautetta oli helpompi saada paikan päällä suoraan osallistujilta. Tapahtumissa pystyimme auttamaan ikäihmisiä, jos he eivät ymmärtäneet kysymyksiä, nähneet kunnolla lukea tai pystyneet kirjoittamaan itse.

On tärkeää, että tutkimus- ja kehittämishankkeissa kohdellaan niihin liittyviä ihmisiä heidän ihmisarvoaan kunnioittavasti ja oikeudenmukaisesti. Me huolehdimme, että jokainen sai itse päättää, haluaako osallistua kyselyyn. Aineiston arvioimme ja raportoimme huolellisesti ja sääntöjen mukaisesti.

Vastaajan anonymiteetin säilyminen on huomioitava kysymyksiä laadittaessa (KvantiMOTV). Kyselylomakkeemme ei sisältänyt kysymyksiä, joista olisi selvinnyt vastaajan henkilöllisyys. Laadimme sellaisia kysymyksiä, joihin olisi helppo vastata, jotka tuottaisivat tarpeisiimme nähden oleellista tietoa ja etteivät kysymykset johdattelisi vastaajia. Selvitimme saatekirjeessä, mihin vastauksia tullaan käyttämään ja mitkä tahot saavat tietoja tarkastella. Koska vastaajat olivat ikäihmisiä, käytimme heitä puhutellessa teitittelymuotoa; näin osoitimme arvostuksemme heitä kohtaan. Saatekirje ja kyselylomake hyväksytettiin työelämäohjaajalla ja ohjaavalla opettajalla. Tilanteissa, joissa saimme kysyä suoraan ikäihmisiltä palautetta, oli tärkeää puhua selkeästi ja kysyä asioita siten, että ikäihminen ymmärsi kysymyksemme.

Me emme voineet kerätä suurta tutkimusaineistoa ajan puutteen vuoksi. Suurempi aineisto olisi antanut lisää luotettavuutta ja paremman kuvan siitä, mitä ikäihmiset Lappeenrannassa tekevät ja mitä heidän mielestään pitäisi kehittää. Kysyessämme, paljonko ikäihmiset olisivat valmiita käyttämään rahaa harrastuksiin kuukaudessa, havaitsimme epävarmuutta ja arkuutta vastata kysymykseen.

Etsimme lähteistämme suurimman osan Lappeenrannan tiedekirjaston ja Lappeenrannan maakuntakirjaston valikoimista sekä internetistä. Saimme lähdeideoita myös opinnäytetyön ohjaajilta ja kursseilta, joihin osallistuimme opinnäytetyöprosessin aikana.

Armas-festivaalia suunnitellessamme lähtökohtanamme olivat etenkin ikäihmisten toimintakyky, nykyiset tarjolla olevat taide- ja kulttuurialan palvelut ikäihmisille sekä vapaaehtoistyön periaatteet.

4.1 Palautekyselyn tulokset

Kyselylomakkeessa kysyttiin muun muassa käyttäkö vastaaja vapaa-ajallaan taide- ja kulttuuripalveluja sekä mitkä asiat tukisivat ja mitkä estävät vastaajaa osallistumasta taide- ja kulttuuritoimintaan. Kysyimme myös, mitä vapaa-ajantoimintaa vastaajat toivoisivat. Vastauksien prosenttiosuudet syötimme Excel-taulukkoon.

Parhaimmat palautteet saimme suoraan asiakkailta, joita kohtasimme kahden viikon aikana runsaasti. Palautteiden kautta korostui kohtaamisen merkitys.

Armas-festivaalin eri tapahtumiin osallistui yhteensä 750 ikäihmistä, joista 60 vastasi kyselyymme. Vastaajista 85 % oli naisia ja 15 % miehiä, ikäjakauma oli 35-102 vuotta. Vastaajista suurin osa (43 %) oli 70–79 vuotiaita. 26 % vastaajista oli 60-69 vuotiaita ja 23 % oli 80–89 vuotiaita.

Yksi kysymyksistämme koski euromäärää, jonka vastaajat olisivat valmiita maksamaan kuukausittain kulttuuripalveluista. Vain 20 ikäihmistä vastasi kysymyseen. Puolet vastaajista oli valmis käyttämään 21–60 e / kk.

Kyselyn avulla saimme vastauksia ikäihmisiltä samanlaisiin kysymyksiin, joista Haarni kirjoittaa teoksessaan Kolmas elämä (2010). Haarnin haastattelemat eläkeläiset osallistuivat kaikenlaiseen toimintaan tietotekniikasta countrytanssiin. Vastaajat kertoivat keräävänsä marjoja, käyvänsä kuntosalilla, lukupiirissä, kirpputoreilla ja ruuanlaittokursseilla. Vastaajat kutoivat mattoja, hoitivat metsää, täyttivät sanakirjaa, lauloivat yhdessä ja harrastivat muun muassa näyttelemistä.

Kiinnostavan toiminnan vuoksi eläkeläiset olivat valmiita matkustamaan kauaksi. Osa vastaajista kävi vain lähistöllä tapahtuvissa tilaisuuksissa ja kulttuuritapahtumissa. (Haarni 2010, 40–63.)

Armas -festivaalin kyselyyn vastanneista suurin osa käy teatterissa (60 %) ja harrastaa musiikkia (50 %). Kirjastopalveluita ilmoitti käyttävänsä 36 % vastanneista, 16 % käy kansalaisopiston kursseilla, 16 % harrastaa tanssia ja 10 % tekee käsitöitä.

Ikäihmiset saivat vastata avoimeen kysymykseen, mitä he toivoisivat taide- ja kulttuuritoiminnalta. Vastaajat toivoivat musiikkitapahtumia ja päivällä toteutuvia tapahtumia, enemmän tanssikursseja (nykytanssi, rivitanssi ja kansantanssi), viikoittaisia tapahtumia kuten senioritanssia Me-talolla, päivätansseja, musiikkiliikuntaa ja yhteislaulua. He toivoivat myös taidepajoja, näytelmäkerhoja ja iloisia esiintymisiä ja sukututkimusta. Teatteriinkin toivottiin komediaa, esityksiä myös Ylämaa-talolle ja kulttuuriretkiä tapahtumiin esimerkiksi Lemille.

Kaikilla ikäihmisillä ei ole tahtoa tai mahdollisuuksia osallistua kulttuuritapahtumiin. Kysyimme, mikä tukisi heidän osallistumistaan taide- ja kulttuuritoimintaan. Vastauksissa toivottiin toimivampia kulkuyhteyksiä, avustajan saamista mukaan, palvelujen saamista kotiin ja kiinnostavampaa tarjontaa. Kulttuuriohjelman toivottiin olevan joko edullinen tai ilmainen. Kysyimme myös, mikä ikäihmisiä estää osallistumasta kulttuuritapahtumiin. He vastasivat, että taloudellinen tilanne, kannustuksen puute sekä oman ajan suunnittelu ja käyttö. 20 % vastaajista kertoi fyysisten rajoitteiden (esimerkiksi ikä, muistisairaus, heikko kuulo) estävän osallistumasta, 23 %:n mielestä harrastaminen on kallista, muutama ilmoitti ilmoittautumisen olevan hankalaa tietokoneella. Muutama vastaajista kertoi osallistumattomuuden syyksi huonot kulkuyhteydet tapahtumiin ja vaikeuden saada tietoa harrastusmahdollisuuksista. Muita syitä olivat kyydin puute, väsymys, yksityiselämässä vallitseva kiire, lähtemisen vaikeus, korkea lähtökynnys, lastenlapsien hoitokiireet sekä huono ajankohta toiminnalle.

4.2 Kohtaamisen merkitys

Armas-tapahtuman avajaisiin saapui kaksi naista, joita yksi meistä auttoi täyttämään kyselyn. Samalla heille kerrottiin tulevasta festivaalin tapahtumista. Myöhemmin samat naiset osallistuivat Me-talolla senioritanssin ohjaukseen, jonka alussa toinen naisista kysyi ystävällisesti, että missäs me olemme tavanneet aikaisemmin? Tästä merkityksellisestä kohtaamisesta jäi hyvä mieli: olimme Armas-festivaalin avajaisissa onnistuneet herättämään tämän naiskaksikon mielenkiinnon järjestämäämme ohjelmaa kohtaan. Ensimmäisen festivaaliviikon senioritanssiharjoitusten lopussa oli mukavaa, että oli mahdollisuus toivottaa osallistujat tervetulleiksi osallistumaan ohjattuun senioritanssiin myös seuraavalla viikolla samoissa Me-talon tiloissa.

Eräs ikäihminen osallistui aktiivisesti useisiin Armas-festivaalin tapahtumiin. Eriytyisesti tämä ikäihminen piti saamastaan ohjauksesta ja opastuksesta grafiikan painamiseen Tarja Heilimon grafiikan Onnistujan pajassa Lappeenrannan taide-museossa (Kuva 4). Antoisa kokemus oli myös osallistuminen museo-amanuenssi Hanna Lommin ohjaamaan ikäihmisten ja eskarilaisten sukupolvien väliseen kohtaamiseen Sodan värit -näyttelyssä Etelä-Karjalan museossa (Kuva 3). Tämä osallistuja kehui myös kovasti senioriteatterin Kurkistus kouluun -näytelmää (Kuva 5) sekä sen yhteydessä järjestettyjä yhteislauluja, joiden aikana yleisö osallistettiin mukaan toimintaan. Yleisölle jaettiin munanmuotoiset rytmisoittimet ja hei saivat toivoa lauluvihkoista yhteislauluna esitettäviä kouluajoilta kaikille tuttuja lauluja.

Iloa ikään -sirkuspajaan osallistumisessa ikäihmiselle tuli täytenä yllätyksenä se, että sirkuspaja tarkoitti hänen itsensä osallistumista ohjattuun sirkusryhmätoimintaan. Taidekoulu Estradilla ollut sirkuspaja koostui alkulämmittelystä, joka oli sillä kerralla huivinryöstöhippa. Pääteemana oli ilma-akrobatia, jossa ikäihmisten oli mahdollista kokeilla ohjatusti temppuja ja roikkumista erilaisissa ilma-akrobatiaan kuuluvilla katoista roikkuvilla liinoilla ja renkailla (kuva 6). Nämä taidekoulu Estradin ja Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistys ry:n Iloa ikään -ryhmät olivat aloittaneet toimintansa jo aikaisemmin, mutta olivat kaikille ikäihmisille avoimia Armas-festivaalin aikana.

Tämän sirkuspaja-ryhmän kaikki muut osallistujat olivat olleet jo aikaisemmin mukana toiminnassa, paitsi tämä yksi rohkea ikäihminen. Hän ei ollut ymmärtänyt sirkuspaja-nimeä, että hän itse tulisi tekemään sirkuspajassa harjoituksia omaa kehoa ja sen rajoituksia kuunnellen. Alkohämennyksen jälkeen ikäihminen poistui taidekoulu Estradilta itsensä voittaneena ja omat rajansa ylittäneenä.

4.3 Armas-festivaalin arviointi

Armas-festivaalin ohjelmaa suunniteltaessa kartoitimme, mitä eläkeläiset harrastavat ja tekevät muun muassa Lappeenrannan eläkeliittojen toiminnassa. Pyrimme etsimään uudenlaisia tapoja harrastaa ja löysimme esimerkiksi senioritanssin. Entisajan lavatanssit siirrettiin sinne, missä iso osa ikäihmisistä asuu, eli palvelutaloihin. Myös tapahtumapaikkoja halusimme järjestää kohdistetusti sinne, missä eläkeläiset liikkuvat. Kauppakeskus Iso-Kristiina oli luonteva paikka aloittaa kahden viikon Armas-festivaali, koska kauppakeskuksessa asioi iso osa lähialueen eläkeläisistä päivittäin.

Armas-festivaaliin saimme paljon ohjelmaa eri tahoilta, ja asenne oli pääosin positiivinen tällaista tapahtumaa kohtaan. Muutama taho ei halunnut osallistua tapahtumaan tai heiltä ei saatu vastausta. Syynä olivat rahoituksen puute sekä asenteet. Ongelmana oli myös muiden tapahtumien yhdenaikaisuus Armas-festivaalin kanssa. Onnistuimme mielestämme kokoamaan hyvin ikäihmislähtöisen, monipuolisen ja kattavan kaksiviikkoisen ohjelman.

Suurin haaste ikäihmisille järjestettävissä tapahtumissa on mielestämme kohderyhmän tavoittaminen. Mainostaminen lehdessä ei tavoita kaikkia, koska läheskään kaikki eivät lue lehtiä tai sitten he eivät osaa etsiä tietoa lehdestä. Isommat mainokset taas maksavat enemmän, ja se veisi rahoitusta tapahtumien muista kuluista. Internet ei tavoita ikäihmisiä, koska he eivät seuraa esimerkiksi Instagramia tai Lappeenrannan kaupungin tapahtumasivuja. Yksi hyvä tapa tavoittaa kohderyhmä olisi yhteistyö kotihoidon kanssa. Työntekijän mukana kulkevat ohjelmalehtiset olisivat tavoittaneet osan asiakkaista paremmin. Tiedottamisen tapoja olisi pitänyt miettiä enemmän ja saada kontakteja lisää markkinointiin. Avajaisissa kerroimme ohikulkijoille Armas-festivaalista ja jaoimme ohjelmalehtisiä. Mainokset lehdissä eivät tavoittaneet kuin muutaman ikäihmisen. Jonkinlainen

paikallinen ohjelmaopas ikäihmisille voisi olla hyvä ratkaisu. Meidän aikataulumme ei valitettavasti tähän riittänyt.

Lehtimainonta on syytä aloittaa hyvissä ajoin ja mainosten ulkonäön pitäisi houkutella lukemaan mainos. Armas-festivaalin lehtimainokseen olisi tarvittu enemmän väriä, joka olisi kiinnittänyt ikäihmisten huomion. Mainos oli värykseltään siniharmaa ja melko huomaamaton. Koko Suomen kattavan Armas-festivaali logon ja markkinointivärytyksen oli suunnitellut Erik Bruun. Emme tiedä, johtuiko mainoksen värytyksen painoteknisistä seikoista, mutta nyt siniharmaa mainos hävisi ilmaisjakelulehden harmaataustaisille sivuille. Huomasimme, että Armas-festivaalin logon väri oli päivitetty 2017 vuoden siniharmaasta värimaailmasta ikäihmisten huomion paremmin kiinnittäväksi punaiseksi.

Tuotteiden testaus asiakasryhmillä on aina syytä tehdä. Meidän tiukka aikataulumme ei antanut aikaa luetuttaa ohjelmaa ja mainoksia kohderyhmällä. Kävi ilmi, että jotkut asiakkaista eivät ymmärtäneet, mitä pajatyöskentely on. He eivät esimerkiksi ymmärtäneet sirkuspajasta, pitääkö heidän katsoa vai osallistua mukaan toimintaan. Sanalle paja pitäisi keksiä osuvampi ja ymmärrettävämpi nimi.

Ikäihmisille suunnatuissa tapahtumissa tarvitaan paljon vapaaehtoisia avustamaan paikalle siirtymisessä tai auttamaan itse toiminnassa kuten kädentaitopajoissa. Kotona asuvat vanhuksat tarvitsevat usein avustajan, ja se rajoittaa heidän osallistumistaan. Tapahtumassamme oli mukana SPR:n kouluttamia vapaaehtoisia ”piristäjiä”, joita on tarjolla runsaasti. He kertoivat, että ”töitä” ei riitä kaikille piristäjäkoulutuksen saaneille vapaaehtoisille. Ilmeisesti monikaan kotona asuvista ikäihmisistä ei ole tietoinen piristäjien palveluista. Ikäihmiset, jotka osallistuivat Armas-tapahtuman grafiikan pajaan SPR:n piristäjän avustamana, asuivat palvelutaloissa.

Armas-festivaalin jälkeen alkoi varsinainen opinnäytetyön kirjoittaminen. Teoriaa luimme kautta koko prosessin, ja mielestämme tärkeimmät elementit ovat luettavissa tässä opinnäytetyössä. Prosessin aikana vaihtui ohjaava opettajamme ja samalla myös tulokulma aiheeseemme hieman muuttui. Hankaluutta aiheutti erityisesti jokaisen meidän yksityiselämä kaikkine haasteineen, jolloin opinnäyte-

työn edistyminen tuotti aika ajoin eripuraa ja kompromisseja aikatauluihin. Prosessin aikana opimme, miten eri tavoin jokainen meistä työskentelee, millä alueella kukin loistaa ja missä kukin tarvitsee tukea. Kun meille selvisivät toistemme parhaat puolet ja asiat, missä olemme parhaimmillamme, alkoi kirjoitusprosessi jälleen mennä edetä.

Yhdessä tekeminen ja kirjoittaminen on jatkuvien kompromissien tekemistä ja erilaisuuden hyväksymistä tai kunnioittamista. Oma työskentelytapaa ja reflektointia on tarkasteltava jatkuvasti, jotta voi toimia moniammatillisissa ryhmissä ja Armas-festivaalin kaltaisissa projekteissa. Yhdessä tekeminen sekä opinnäytetyön valmiiksi saattaminen vaativat myös keskeneräisyyden sietämistä ja pitkäjänteistä työskentelyotetta.

5. Lopuksi

Lähimmäisenrakkaus antaa tieteelle ja hoitotyön käytännöille eettisen perusarvon ”sävellajin”, jonka mukaan ihmisen kuuleminen määräytyy (Eriksson 2004). Käsitteenä lähimmäisenrakkaus on vankka perusta terveystieteiden lisäksi myös sosiaalialalla yhteisöjen hyvinvoinnin ja kokemuksellisen laadun näkökulmasta. Lähimmäisenrakkauden vastakohta on välinpitämättömyys, jossa jätetään jotakin tekemättä tai huomioimatta jotakuta. Välinpitämättömyyteen liittyvät myös kylmyys, epäinhimillisyys, mielenkiinnottomuus ja karheus. (Kankare 2004, 35–37.)

Lähimmäisenrakkauden lisäksi vanhustyön etiikkaan kuuluu myös vanhuksen äänen kuuleminen, mikä edellyttää työntekijältä pysähtymistä ja keskustelua vanhuksen kanssa. Peruselementti on myös vuorovaikutus, jonka taustalla vaikuttavat lait ja asetukset, terveys- ja sosiaalialan eettiset ohjeet, ammattietiikka, jokaisen yksikön omat eettiset ohjeet ja jokaisen työntekijän oma eettinen ajattelu (Kankare H. 2004, 43, 50, 51).

Sosiokulttuurinen työ pitää sisällään edellä mainittujen asioiden lisäksi ennen kaikkea osallisuuden ja kohtaamisen merkityksen toisen ihmisen kanssa. Kohtaamisen laatua ei voi koskaan tietää etukäteen. Tilanne tai tapahtuma voi olla merkityksellinen, vaikka paikalla olisi vain ohjaaja ja yksi osallistuja. Työllämme on siis merkitystä, vaikka se koskisikin vain yhtä ihmistä.

Kaikenlaista taide- ja kulttuuri tarjontaa on runsaasti, mutta kaikilla ryhmillä on oma tarkoitus ja päämääränsä. Noppari (2005) määrittelee taiteen tekemisen ja luovan työskentelyn eroiksi sen, että luovassa työtavassa työskentelyssä merkityksellistä ei ole valmis työ vaan prosessi, jonka tekijä käy läpi ja se, miten hän paneutuu tehtävään, havainnoi ja jakaa kokemuksiaan muiden kanssa. Me jaamme taiteellisen toiminnan päämäärät kolmeen eri kategoriaan:

1. taiteen tekeminen, jonka tavoitteena on taideteos
2. ohjattu soveltava taide, jonka tavoitteena on osallisuuden ja toimijuuden lisääminen
3. taidetoiminta viriketoimintana.

Jokaisessa näissä edellä mainituissa kolmessa toimintamuodossa toteutuu omaehtoinen itseilmaisu, mutta tulokulma tekemiseen on eri. Kaikki nämä kolme tekemisen muotoa ovat hyviä ja kulttuurista hyvinvointia lisääviä, kunhan niitä käytetään oikeassa paikassa, ajassa ja ryhmässä. Esimerkiksi muistisairaalle vanhukselle viriketoimintana toteutettu valmis ylhäältäpäin annettu aihe voi olla paikallaan, kun taas toinen terve ja samassa ryhmässä oleva pyörötuolilla liikkuva vanhus voi ahdistua tarkkoihin sääntöihin määritellyn aiheen tuottamisesta.

Taiteen tekeminen itsessään pitäisi olla parhaimmillaan mieltä puhdistavaa, rentouttavaa, vapauttavaa ja myös uusia näkökulmia avaavaa toimintaa. Ihminen, joka ei ole koskaan elämässään esimerkiksi maalannut tai näytellyt, saattaa reagoida aivan toisin, jos hänet pakotetaan kuntouttavassa ryhmätoiminnassa vaikka "luomaan jotain keväistä metsikköä" tai "vastaamaan laulaen kysymykseen". Tässä tapauksessa on hyvä antaa valmis aihe, jota kukin saa soveltaa omien mieltymysten mukaan. Maalauksesta voi lopulta tulla synkkä sysimetsä tai naapurin laulusta mieleen tuleva muisto lapsuuden kehtolaulusta. Tekeminen ei ole pääasia, vaan tulos, ja se, mitä siitä seuraa.

Kulttuurihyvinvointia tuottavia toimintoja ja tapahtumia on ollut olemassa vuosisatoja, mutta muun muassa kaupungistuminen ja syrjäytyminen ovat loitontaneet meitä arjen kulttuurista. Iltaisin tehtävät käsityöt ovat vaihtuneet television ja sosiaalisen median eli somen katseluun, kyläjuhlat erilaisine ohjelmineen yksinäi-

siksi illoiksi palvelutaloissa. Yksinäisyys on tämän vuosituhannen alun uutisotsikoiden suosikkiaihe. Osallistumisen mahdollisuuksien puute ja siitä johtuva etäännyminen taiteesta ja kulttuurista tuottaa siis myös yksinäisyyttä ja syrjäytymistä. Taiteen ja kulttuurin pitäisi olla meidän jokaisen saatavilla, sillä yhdessä tekeminen ja kokeminen tuottavat myös iloa, hyvinvointia ja sosiaalista toimintaa. Näkemyksemme mukaan näistä elementeistä koostuu myös sosiokulttuurinen työ ikäihmisten kanssa.

Kuvat

Kuva 1. Armas ikäihmisten kulttuuri -festivaalin avajaiset 1.10.2017 s. 31.

Kuva 2. Senioritanssia Me-talolla s. 31.

Kuva 3. Ikäihmisten ja eskarilaisten ylisukupolven kohtaaminen Etelä-Karjalan museolla Sodanvärit -näyttelyssä s. 32.

Kuva 4. Onnistujan grafiikanpaja Lappeenrannan taidemuseo. s. 32.

Kuva 5. Senioriteatterin Kurkistus kouluun -esitys taidekoulu Estradilla. s. 33.

Kuva 6. Sirkuspaja Taidekoulu Estradilla s. 33.

Kuva 7. Unelmien räsymatto - Pensselit heilumaan vesivärimaalauspaja s. 38.

Kuva 8. Kädentaitopajan suodatinpusseista valmistettuja kukkia s. 44.

Kaaviot

Kaavio1. Kaavio sosiokulttuurisen seniorityön keskeisimmistä käsitteistä. s. 7.

Kaavio 2. Armas-festivaalin kehittämistoiminnan työskentelyvaiheet. s. 25-26

Kaavio 3. Armas-festivaalin ohjelma. s. 28-30.

Lähteet

- Ahos, R. & Pusa, T. 2014. Valossa ja varjossa – Kohtaamistaiteen etiikasta 2014. Teoksessa Pusa, T. (toim.) Kohtaamistaide käsikirja ohjaajille. www.laurea.fi/dokumentit/Documents/22.%20Pusa%20toim%20Kohtaamistaide%20K%C3%A4sikirja%20ohjaajille.pdf. Luettu 12.6.2018.
- Armas-festivaali. www.armasfestivaali.fi/. Luettu 26.11.2017.
- Arts council. www.artscouncil.org.uk 10.1.2017. Luettu 27.7.2018.
- Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Eksote. Ajankohtaista 2018. www.eksote.fi/eksote/ajankohtaista/2018/Sivut/-Jakkara-hanke-edist%C3%A4%C3%A4-taiteen-hyvinvointivaikutuksia-sosiaali-ja-terveydenhuollossa.aspx. Luettu 4.6.2018.
- Englund, J. 2017. Tanssin voimaannuttava vaikutus: Kehotietoisuus luovan tanssin yhteydessä. Metropolia Ammattikorkeakoulu.
- Goll, J., Charlesworth, G., Scior, K. & Stott, J. 2015. Barriers to Social Participation among Lonely Older Adults: The Influence of Social Fears and Identity. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4338142/>. Luettu 11.11.2018.
- Haarni, I. 2010. Kolmas elämä – aktiiviset eläkeläiset kaupungissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakonen, S. 2008. Ikäideat ikäkäytäntöjen työkaluiksi. Teoksessa Suomi A. & Hakonen, S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Juva: WS Bookwell. 33-46.
- Heikkinen, E. ja Marin, M. 2002. Vanhuuden voimavarat. Helsinki: Tammi
- Huhtinen-Hilden, L. Puustinen-Pitkänen, A. Strand, P. & Ala-Nikkola, E. 2017. Metropolia ammattikorkeakoulu. Kohti luovaa arkea tutkimusraportti. www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Kulttuuri/Kuul-fileit%C3%A4/Kulttuuripalvelut/kohti_luovaa_arkea_tutkimusraportti_02032017.pdf. Luettu 1.8.2018.
- Huhmarniemi, M. 2016. Soveltavan taiteen laaja määritelmä. www.prostt.fi/2016/06/06/maria-huhmarniemi-soveltavan-taiteen-laaja-maaritelmä/. Luettu 9.8.2018.
- Isola, A-M. 2016. Mitä osallisuus on ja miten sitä voidaan edistää? www.thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/mita-sosiaalinen-osallisuus-on-. Luettu 17.9.2018.
- Julkunen, R. 2008. Ikä ideana ja tutkimuskohteena. Teoksessa Suomi A. & Hakonen, S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Juva: WS Bookwell. 15-26.
- Jyrkämä, J. 2008. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. Gerontologia 4/2008. www.ezproxy.saimia.fi:2131/se/g/0784-0039/22/4/toimijuu.pdf. Luettu 24.9.2018.

Kallio, L. 2018. Tanssiyhdistys Amina ry. www.amina.fi/sisalto/amina_jutut_terveysvaikutukset.php. Luettu 24.7.2018.

Kaljunen, L. 2018. Armas-festivaali loppuraportti. Socom.

Kankare, H. & Lintula H. 2004. Vanhuksen äänen kuuleminen. Tampere: Tammi.

Karisto, A. 2011. Kolmas ikä -kun työ on takana ja vanhuus edessä. Studia generalia. Ikä ja terveys. www.avoin.helsinki.fi/studiageneralia/arkisto/2011/Antti_Karisto_10022011.pdf. Luettu 13.4.2018.

Krappala, M. & Pääjoki, T. 2004. Taide ja toiseus – syrjästä yhteisöön. Stakes.

Kurki, L. 2008. Innostava vanhuus. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.

Kvanti MOTV. Kyselylomakkeen suunnitteleminen 2010. www.fsd.uta.fi/menettelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html. Luettu 1.12.2017.

Känkänen, P. 2017. Soveltavan taiteen eettiset ulottuvuudet –vapautta ja vastuuta. Esitys Turun ammattikorkeakoulu 7.2.2017. www.storage.googleapis.com/turkuamk-pilotti/2017/02/soveltavan-taiteen-eettiset-ulottuvuudet_2.2.2017_paivi_kankanen.pdf. Luettu 3.9.2018.

Lasipalatsi. Hankkeet. www.lasipalatsi.fi/hankkeet.html. Luettu 26.11.2017.

Liikanen, H-L. 2003. Taide kohtaa elämän. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2016. www.minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/prosenttitaiteen-periaatetta-laajennetaan. Luettu 26.11.2017.

Noppari, E. 2005. Laatua vanhustyöhön. Tampere: Tammi.

Nuutinen, T. 2014. Sosiokulttuurisen vanhustyön idea ja käytäntö. Ikä! Moninainen ikäosaaminen. Karelia-ammattikorkeakoulun julkaisussa. Jämsen, A. & Kukkonen, T. (toim.) 2014. Joensuu: Grano oy.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Prosenttitaiteen periaatteen laajentaminen. www.minedu.fi/prosenttitaide. Luettu 26.11.2017.

Pietilä, M. & Saarenheimo, M. 2017. Ilmeikäs arki. Tutkimus ikääntyneistä ihmisistä järjestöjen kehittämistoiminnassa. www.elois aika-fi-bin.directo.fi/@Bin/50b75b84e13067eef82d1bbb7cc8fb14/1535352857/application/pdf/295588/Ilmeik%C3%A4s%20arki%20-julkaisu.pdf. Luettu 20.4.2018.

Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2017. Yli 65-vuotiaiden kulttuurihyvinvointi. www.hyvinvointivoimala.fi/wp-content/uploads/kulttuurihyvinvointisuunnitelma.pdf. Luettu 4.6.2018.

Programs for elderly. www.programsforelderly.com. Luettu 27.7.2018.

- Pusa, T. 2012. Harmaa taide. Taiteen ja vanhuuden merkityssuhteita. Helsinki: Unigrafia.
- Rinne, T. 2018. Masrah ry. www.masrah.fi/itamainen-tanssi. Luettu 24.7.2018.
- Saarenheimo, M. 2015. Eläkeikäisen hyvinvointi ja eläkemuutokseen valmistautuminen. Vanhustyön keskusliitto. www.rednet.punainenristi.fi/system/files/news/EI%C3%A4keik%C3%A4isen%20hyvinvointi%20ja%20el%C3%A4ke-muutokseen%20valmentautuminen-MSaarenheimo.pdf. Luettu 15.4.2018.
- Saarenheimo, M., Pietilä, M., Maununaho, S., Tiihonen, A. & Pohjolainen, P. 2000-2013. Ikäpolvien taju. Elämänkulku ja ikäpolvet muuttuvassa maailmassa. www.vtkl.fi/document/1/1396/7b37447/lkapolvien_taju.pdf. www.vtkl.fi/document/1/1396/7b37447/lkapolvien_taju.pdf. Luettu 17.4.2108.
- Saarenheimo, M. 2018. Yhteiskunta ja ihmisen osallisuus ikääntyessä. www.phehkaisevatyo.pbworks.com/f/yhteiskunta_ja_ihmisen_osallisuus_ikaan-tyessa.pdf. Luettu 17.4.2018.
- Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulussa. Tampere: Juvenes print – Suomen yliopistopaino Oy.
- Seppänen, S. 1993. Itämainen tanssi. Jyväskylä: Gummerus.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman 2010-2014 loppuraportti. www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125920/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1. Luettu 15.4.2017.
- Stenberg, T. 2015. Muistelu vuorovaikutusmenetelmänä. Ikäinstituutti. www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2016/08/muistelu-vuorovaikutusmenetelm%C3%A4n%C3%A4.pdf. Luettu 2.7.2018.
- Taikusydän. Taiteen ja hyvinvoinnin yhteyksien kehittämisen ja viestinnän yhteistyöverkosto. Käsitteet. <https://taikusydan.turkuamk.fi/tietohttps://taikusydan.turkuamk.fi/tietopankki/kasitteet/pankki/kasitteet/>. Luettu 20.8.2018.
- Tapio, T. 2017. Vanhustyö. Saimaan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Luentomuistiinpanot.
- Tays. 2017. Etusivu Ensimmäinen kulttuurihyvinvoinnin suunnitelma valmistunut Pirkanmaalle Julkaistu 19.6.2017. [www.tays.fi/fi-FI/Ensimmäinen_kulttuurihyvinvoinnin_suunni\(66947\)](http://www.tays.fi/fi-FI/Ensimmäinen_kulttuurihyvinvoinnin_suunni(66947)). Luettu 4.6.2018.
- Unesco. Unescon kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaailmallinen julistus. www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/declaration_cultural_diversity_fi.pdf. Luettu 18.4.2017.

Von Branderburg, C. 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12. www.julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79051/opm12.pdf?sequence=1. Luettu 15.4.2017.

Liite 1. Saatekirje

1.-15.10.
2017

ARMAS

IKÄÄNTYMISTÄ
JUHLISTAMASSA

Armas -festivaalin kyselylomake

ARMAS on valtakunnallinen taide- ja kulttuurifestivaali, joka järjestetään vanhusten viikon yhteydessä 1.-15.10. ARMAS on Suomessa ainutlaatuinen tapahtumakokonaisuus, joka nostaa esiin ikäihmisiä taiteen tekijöinä ja kokijoina sekä tekee ikääntymisen teemoja näkyväksi taiteen keinoin.

Kaksiviikkoisen festivaalin aikana lappeenrantalaiset seniorikansalaiset pääsevät esim. kokeilemaan grafiikan painoa, senioritanssia, kanteleen soittamista sekä käymään ylisukupolvisia keskusteluja taidenäyttelyn äärellä. Ikäihmisille on mahdollista kokeilla ja kokea eri taidemuotoja tutuissa taidelaitoksissa. Elämyksiä tuodaan niiden ikäihmisten luo, jotka eivät itse pääse tapahtumiin.

Lappeenrannassa Armas -festivaalin tuottaa Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom yhteistyössä kolmen Saimaan ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK)-opiskelijan kanssa.

Keräämme osallistujien kokemuksia tapahtumasta palautekyselylomakkeella. Kyselyn tuloksien perusteella kehitetään Lappeenrannan seudun taide- ja kulttuuripalveluita sekä ikäihmisten harrastusmahdollisuuksia. Tiedot luovutetaan seuraaville tahoille: Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socomille, Saimaan ammattikorkeakoulu Saimialle sekä Lappeenrannan kaupungin hyvinvointipalveluiden kehittämissyksikölle.

Lisätietoja:

Vastuullinen tuottaja Päivimaria Seppänen (Socom) p. 0447485310
Sosionomi (AMK) -opiskelijat Merja Heiskanen, Tytti Pohjamo ja Jessi Sahlberg
armaslappeenranta@outlook.com
www.armasfestivaali.fi

Kiitos palautteestanne!

Liite 2. Kyselylomake

Perustiedot *Rastita sinulle sopivat vastausvaihtoehdot*

- Ikä: _____
- Sukupuoli: mies / nainen
- Asuinpaikka/kaupunginosa: _____

Mihin tapahtumaan osallistuit Armas-festivaalissa?

Mitä pidit tapahtumasta?

Käytätkö vapaa-ajallasi taide- ja kulttuuripalveluja?

(teatteri, musiikki, kansalaisopiston kurssit, kirjasto, museo, tanssi, kädentaidot...)

- Kyllä, minkälaisia? _____
- Ei, en käytä
- Paljonko olisit valmis maksamaan palveluista kuukaudessa? _____

Mitä taide- ja kulttuuritoimintaa toivoisit?

Mitkä asiat tukisivat sinua osallistumaan taide- ja kulttuuritoimintaan?

- Toimivammat kulkuyhteydet
- Avustaja saaminen mukaan
- Osallistuisin, jos saisin palveluita kotiin
- Kiinnostavampi harrastustarjonta
- Muu, mikä? _____

Mikä estää sinua osallistumasta taide- ja kulttuuripalveluihin/harrastuksiin?

- Fyysiset rajoitteet
- Harrastaminen on liian kallista
- On hankalaa ilmoittautua tietokoneella
- Huonot kulkuyhteydet
- On vaikeaa saada tietoa harrastusmahdollisuuksista
- Ei ole tarjolla mitään, mikä minua kiinnostaisi
- Jokin muu syy, mikä? _____

Palautetta Armas -festivaalin järjestäjille:

Kiitos palautteestanne!

Liite 3. Armas-festivaalin kalenteri

Kaikki festivaalin tilaisuudet ovat ilmaisia! SPR:n Pirstäjäpalvelusta voi tarvittaessa kysyä avustajaa tai kuljetusapua p. 044 366 4145

SUNNUNTAI 1.10

AVOIN Klo 13-15, **Armas festivaalin avajaiset**, Iso-Kristiina, Brahenkatu 5, K kerros, Avajaisissa esiintyy senioribändi Nostalgia ja yleisöllä on mahdollisuus osallistua ohjattuihin senioritansseihin. Tapahtumassa on kulttuuri aiheinen paneelikeskustelu, Keskustelua ohjaaja? teatterinjohtaja Timo Sokura. Panelistit: vanhusneuvoston puheenjohtaja Harri Aartelo, vanhusneuvoston varapuheenjohtaja Paula Roilas, EK liiton Lappeenrannan puheenjohtaja Erkki Veikkanen sekä Kuutinkulman edustaja Eila Heino

MAANANTAI 2.10

AVOIN klo 9.00 – 11.00 **Onnistujan paja**, oma taideteos painomenetelmin, taidegrafiikko Tarja Heilimo. Ilmoittautumiset viimeistään 28.9. mennessä sähköpostitse hanna.lommi@lapeenranta.fi

AVOIN klo 10-11.30 **Iloa ikään –musiikkipaja**, Sammontorin as.tupa Sammontori 2

SULJETTU **2.-13.10 Senioritanssit**, Twostepin senioritanssin opettaja Hanna Putkonen tanssittaa palvelukodeissa tilausten mukaan, hanna.ylikankahila@gmail.com

SULJETTU Klo 17.00 **Musiikkiopiston oppilaat**, palvelukodit

AVOIN Klo 17-17.30 **Seppo Äikäs soittaa harmonikkaa ja laulattaa** palvelukoti Toivokodissa, Lönnrotinkatu 5

TIISTAI 3.10

SULJETTU Klo 17-17.20 **Musiikkiopiston lasten musiikkihetki** palvelukodissa
AVOIN **Musapaja**, tuttuja lauluja ja liikuntaa rytmisoittimien kanssa. Musiikkiterapeutti, musiikkipedagogi Tiinapriitta Savela vierailee palvelukodeissa klo 9-13.30 tilausten mukaan, yhteydenotto: riitta.savela@gmail.com

KESKIVIIKKO 4.10

AVOIN klo 10-11.30 **Iloa ikään –teatteripaja**, Sammontorin as.tupa, Sammontori 2

AVOIN Klo 13.30-14.15 **Liikunnallinen musiikkimatka Saharaan** Lappeenrannan pääkirjasto Valtakatu 47, Heili-sali, sosionomiopiskelija Jessi Sahlberg.

SULJETTU Klo 14.00 **Kaupungin orkesterin konsertti**, Penttiläntien palvelukoti, Joutseno

SULJETTU Klo 17.00-17.20 **Musiikkiopiston lasten musiikkihetki** palvelukodissa

TORSTAI 5.10

AVOIN klo 10-11.30 **Iloa ikään –sirkuspaja**, Taidekoulu Estradi Teollisuuskatu 9

SULJETTU Klo 9.15 **Sodan värit näyttely**. Etelä-Karjalan museo, Kristiinankatu 15. Ikäihmisten ja eskarilaisten ajatusten vaihto Sodan värit näyttelyn äärellä

<u>AVOIN</u>	Klo 9-11 Senioribändin avoimet harjoitukset musiikkiopisto, Koulukatu 36
<u>AVOIN</u>	Senioritanssit Klo 10-10.30 ja Klo 10.45-11.15, Me-talo, Kauppakeskus Opri 2. kerros, senioritanssinopettaja Hanna Putkonen
<u>AVOIN</u>	Klo 13.30-14.30 Suomi kukkimaan -työpaja , Lappeenrannan pääkirjasto, Valtakatu 47, Heili-sali, pajassa kukitetaan Suomen kartta itsetehdyin kukkasin, sosionomiopiskelija Tytti Pohjamo.
<u>SULJETTU</u>	Lehmuskoti, Kaupungin orkesterin konsertti 13-13.45 Sammonlahden ja Lauritsalan päivätoiminnan asiakkaille. 14.15-15 Lehmuskodin ja Tuomikodin asukkaille.
<u>SULJETTU</u>	Klo 17-17.20 Musiikkiopiston lasten musiikkihetki palvelukodissa

PERJANTAI 6.10

<u>AVOIN</u>	Klo 10-11 Avoimet ovet musiikkituokioon , musiikkiopisto, Koulukatu 36
<u>AVOIN</u>	Klo 13-14 Senioriteatterin esitys Kurkistus kouluun ja yhteislaulut Taidekoulu Estradi Teollisuuskatu 9
<u>AVOIN</u>	Senioritanssit Klo 15-15.30 ja 15.45-16.15, Me-talo, Kauppakeskus Opri 2. kerros, Senioritanssin opettaja Hanna Putkonen
<u>SULJETTU</u>	Klo 17-17.20 Musiikkiopiston lasten musiikkihetki palvelukodissa
<u>AVOIN</u>	Museoperjantai , ilmainen sisäänpääsy kaikkiin museoihin!

SUNNUNTAI 8.10

<u>SULJETTU</u>	Klo16 Rajannuorten kansantanssiryhmä esiintyy Toivonkodissa
-----------------	--

MAANANTAI 9.10

<u>AVOIN</u>	klo 10-11.30 Iloa ikään –musiikkipaja , Sammontorin asukastupa Sammontori 2
<u>AVOIN</u>	Klo 13-13.45 Kanteleella kauniisti , voit tutustua viisikieliseen kanteleeseen ja laulaa tuttuja lauluja, musiikkiopisto, Koulukatu 36, alakerran muskari- luokka
<u>SULJETTU</u>	Klo 17-17.20 Musiikkiopiston lasten musiikkihetki , palvelukodissa

TIISTAI 10.10.

<u>AVOIN</u>	Musapaja , tuttuja lauluja ja liikuntaa rytmisoittimien kanssa. Musiikki-terapeutti, musiikkipedagogi Tiinapriitta Savela vierailee Palvelukodissa klo 9-13.30 tilausten mukaan. Yhteydenotto: riitta.savela@gmail.com
<u>AVOIN</u>	Klo 14-14.30 Senioritanssit / ryhmässä lapset mukana Me-talo, Kauppakeskus Opri 2. kerros Klo 14.45-15.15 Senioritanssit / ryhmässä lapset mukana Me-talo, kauppakeskus Opri 2. kerros, senioritanssin opettaja Hanna Putkonen
<u>SULJETTU</u>	Klo 17-17.20 Musiikkiopiston lasten musiikkihetki palvelukodissa

KESKIVIIKKO 11.10

<u>AVOIN</u>	klo 10-11.30 Iloa ikään –teatteripaja , Sammontorin asukastupa
<u>SULJETTU</u>	Klo 17-17.20 Musiikkiopiston lasten musiikkihetki palvelukodissa

TORSTAI 12.10

- AVOIN Klo 9-11 **Onnistujan paja**, oma taideteos painomenetelmin, taidegraafikko Tarja Heilimo. Ilmoittautumiset viimeistään 11.10. Sähköpostitse Hanna.lommi@lappeenranta.fi
- AVOIN klo 10-11.30 **Iloa ikään –sirkuspaja**, Sammontorin asukastupa, Sammontori 2
- AVOIN Klo 13.30-15.00 **Taidepaja Pensselit heilumaan**, leppoisa maalaushetki vesiväreillä, Lappeenrannan pääkirjasto Tarinasali. Sosionomiopiskelija Merja Heiskanen.
- SULJETTU Klo 17-17.20 **Musiikkiopiston lasten musiikkihetki** palvelukodissa

PERJANTAI 13.10

- AVOIN Klo 9-12.00 **Piristystä päivään pajasikermä** Etelä-Karjalan kansalaisopisto, Kauppakatu 41, 3kerros (hissi)
- 9-10 **Taidepaja Pensselit heilumaan** leppoisa maalaushetki vesiväreillä, sosionomiopiskelija Merja Heiskanen
 - 10-10.45 **Liikunnallinen Musiikkimatka Saharaan**, sosionomiopiskelija Jessi Sahlberg
 - 11-12 **Kädentaitopaja Suomi kukkimaan**, sosionomiopiskelija Tytti Pohjamo
- AVOIN Klo 10-11 **Avoimet ovet musiikkituokioon**, Musiikkiopisto, Koulukatu 36
- AVOIN Klo 13-13.30 JA 13.45-14.15, **Senioritanssit**, Me-talo Kauppakeskus Opri 2. kerros, senioritanssien opettaja Hanna Putkonen